

**MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSELERİNDE
ŞİDDET EĞİLİMLERİ VE ÖĞRENCİLERİ
ŞİDDETE YÖNLENDİREN ÇEVRE FAKTÖRLERİ**

Zeynep Erkal

161109107

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksel Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali Temel

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ZEYNEP ERKAL'ın "Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Şiddet Eğilimleri ve Öğrencileri Şiddete Yönlendiren Çevre Faktörleri" başlıklı tezi 24.09.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Dr. Öğr. Üyesi Ali TEMEL (Danışman) Maltepe Üniversitesi	
Üye	Prof. Dr. Münevver ÇETİN Marmara Üniversitesi	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi M. Onur CESUR Maltepe Üniversitesi	

Prof. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

 maltepe üniversitesi	ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa	iii/65

Revizyon Takip Tablosu

NO	REVİZYON	TARİH	AÇIKLAMA
	00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

24/09/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmamın Maltepe Üniversitesinde kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığımı ve öngörülen standartları karşıladığımı beyan ederim.

Zeynep ERKAL

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim	Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Doküman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Öğrencileri hayata hazırlayan kurum olan okullarda öğrencilerin başarılı, sosyal ve mutlu bireyler olmaları önem teşkil etmektedir. Okullarda eğitim öğretim sırasında yaşanan olumsuz davranışların, öğrencilerin eğitim hayatından uzaklaşmasına onlara istendik davranış kazandırılmamasına sebep olmaktadır. İnsanın doğasında var olan şiddet kavramının toplumsal bir sorun olmasının önüne geçilmesi için eğitim kurumlarına çok görev düşmektedir. Şiddet kavramının iyi anlaşılması her türlü şiddetin önüne geçilmesi için bilinçlenilmesi ve neden olan faktörlerin tespit edilmesi gerekmektedir.

Öğrencilerimize, öğretmenlerimize ve okul yöneticilerine katkı sağlayacağını düşündüğüm bu çalışmamda, bilgisi ve tecrübeleriyle destek olup yol gösteren danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ali Temel'e, veri toplama sürecinde okullarda zamanını ayırarak anketlerimi cevaplayan öğrencilerime, eğitim hayatım boyunca her daim yanımda olan, beni yüreklendiren anneme, desteklerini esirgemeyen erkek arkadaşım Ozan Sağıcı'ya ve arkadaşlarım Zeynep Merve Saydan ve Esen Kurt'a teşekkür ederim.

Zeynep Erkal

Eylül, 2019

ÖZ

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSELERİNDE ŞİDDET EĞİLİMLERİ VE ÖĞRENCİLERİ ŞİDDETE YÖNLENDİREN ÇEVRE FAKTÖRLERİ

Zeynep Erkal
Yüksek Lisans Tezi
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali Temel
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

İnsan doğası en iyi davranış ve en kötü davranışları gösterebilecek bir potansiyele sahiptir. İnsan doğasında bulunan potansiyellerden birisi de şiddet eğilimidir. Şiddete kaynaklık eden birçok faktör bulunmaktadır. Şiddetin görüldüğü yerlerden birisi de okullardır. Okullarda şiddetin araştırılması önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın amacı İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan mesleki ve teknik Anadolu liselerinde ki öğrencilerin şiddet eğilimlerini incelemektir.

Bu araştırma, tarama modelinde yapılmış nicel desenli bir çalışmadır. Araştırma örneklemini İstanbul ili Pendik ilçesindeki meslek liseleri arasından tabakalı örneklem yöntemi ile belirlenmiş 360 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmada elde edilen ortalama örneklemdaki öğrencilerin şiddet eğiliminin düşük düzeyde olduğunu değerlendirilmiştir. Erkeklerin şiddet eğilimi anlamlı düzeyde kızlardan yüksek çıkmıştır. Farklı okullardaki öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyi arasında anlamlı farklılaşmalar tespit edilmiştir. Orta alt sosyo ekonomik çevreden gelen öğrencilerin şiddet eğilimi orta ve ortaüst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Bazı bölümler arasındaki şiddet eğilimleri istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Şiddet, Okulda Şiddet, Meslek Lisesi.

ABSTRACT

VIOLENCE TENDENCIES AND ENVIRONMENTAL FACTORS THAT LEAD STUDENTS TO VIOLENCE IN ENVIRONMENTAL AND TECHNICAL ANATOLIAN HIGH SCHOOLS

Zeynep Erkal

Master Thesis

Department of Educational Sciences

Management in Education and Auditing Programme

Advisor: Asst. Prof. Ali Temel

Maltepe University Social Sciences Graduate School, 2019

Human nature has the potential to show the best behavior and the worst behavior. One of the potentials in human nature is the tendency to violence. There are many factors that are the source of violence. Schools are one of the places where violence is observed. Investigation of violence in schools is important.

The aim of this study is to investigate the violence tendencies of students in vocational and technical Anatolian high schools in Pendik, Istanbul.

This research is a quantitative pattern study conducted in the screening model. The research sample consists of 360 high school students who were selected from the vocational high schools in Pendik, Istanbul.

The mean intensity of the students that took place in the study was low. The violent tendency of males was significantly higher than females. Significant differences were found between the violence tendency level of the students in different schools. The violence tendency of the students from the lower socio-economic environment was significantly higher than the students from the middle and upper socio-economic levels. Violence trends among some sections show statistically significant differences.

Keywords: Violence, School Violence, Vocational High School.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	i
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. ŞİDDETİN TANIMI.....	1
1.2. ŞİDDET TÜRLERİ.....	2
1.2.1.Fiziksel Şiddet.....	2
1.2.2.Sözel Şiddet.....	3
1.2.3.Psikolojik ve Duygusal Şiddet	3
1.2.4.Ekonomik Şiddet.....	4
1.2.5.Cinsel Şiddet	4
1.3. ŞİDDET İLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR	4
1.3.1.Akran Zorbalığı.....	4
1.3.2.Çete	5
1.3.3.Okul Zorbalığı.....	5
1.3.4.Saldırganlık	6
1.4. ŞİDDETİN NEDENLERİ.....	7
1.4.1.Bireysel Nedenler.....	8
1.4.1.1.Biyolojik Nedenler	8
1.4.1.2.Psikolojik Nedenler	9
1.4.2.İlişkilerle İlgili Nedenler	10
1.4.2.1.Aile Etkisi	11
1.4.2.2.Arkadaş Etkisi	12
1.4.3.Toplumsal ve Çevresel Nedenler	12
1.5. ŞİDDETE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	14
1.5.1.Psikanalitik Kuram.....	14
1.5.2.Davranışçı Kuram	15
1.5.3.Sosyal Öğrenme Kuramı	16
1.5.4.Biyolojik Kuram	17

1.6.OKULDA ŞİDDET.....	17
1.6.1.Bireysel Faktörler.....	18
1.6.2.Aileye İlişkin Faktörler	19
1.6.3.Toplumsal ve Çevresel Faktörler	20
1.6.4.Okula İlişkin Faktörler	22
1.6.5.Arkadaş Çevresine ilişkin Faktörler.....	23
1.6.6.Teknoloji ve Medya Faktörü.....	25
1.7.OKUL ŞİDDETİNİN SONUÇLARI	27
1.8. ŞİDDETİN ÖNLENMESİ	28
1.9. PROBLEM	29
1.10. AMAÇ.....	31
1.11. ÖNEM.....	32
1.12. VARSAYIMLAR	32
1.13. SINIRLILIKLAR.....	32
1.14.TANIMLAR.....	32
BÖLÜM II: YÖNTEM.....	34
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	34
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	34
2.3. VERİLER VE TOPLANMASI.....	35
2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMU.....	36
BÖLÜM III: BULGULAR	37
3.1.ŞİDDET EĞİLİMİNİN DÜZEYİ	37
3.2. ŞİDDET EĞİLİMİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE FARKLILAŞMASI	38
BÖLÜM IV: ÖZET,YARGI,ÖNERİLER	43
4.1.ÖZET	43
4.2.YARGI	44
4.3.ÖNERİLER	44
KAYNAKÇA.....	45
EK'LER.....	55

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Örneklemin Demografik Değişkenlere Dağılımı.....	35
Tablo 2: Dağılımın normalliği.....	37
Tablo 3: Verilerin güvenirliği.....	37
Tablo 4: Şiddet eğiliminin düzeyi betimleyici istatistiği.....	37
Tablo 5: Şiddet Eğiliminin Cinsiyete Göre Farklılaşması.....	38
Tablo 6: Şiddet eğiliminin okullara göre farklılaşması	38
Tablo 7: Şiddet eğiliminin okullar arasındaki anlamlı farklılaşması	39
Tablo 8: Şiddet eğiliminin öğrencilerin geldiği sosyo-ekonomik gruplara göre farklılaşması.....	40
Tablo 9: Şiddet eğiliminin öğrencilerin geldiği sosyo-ekonomik gruplar arasındaki anlamlı farklılaşması	40
Tablo 10: Şiddet eğiliminin öğrencilerin okuduğu bölümlere göre farklılaşması.....	41
Tablo 11: Şiddet eğiliminin öğrencilerin okuduğu bölümlere göre farklılaşması.....	41

ÖZGEÇMİŞ

Zeynep ERKAL

Psikoloji Anabilim Dalı

Eğitim

Derece/Yıl	Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı
Y.Ls.	2019 Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
YLs.	2010 İstanbul Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans
Ls.	2009 İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü
Lise	2005 Maltepe Lisesi

İş/İstihdam

Yıl	Görev
2014 -	Biyoloji Öğretmeni Pendik Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
2010- 2014	Biyoloji Öğretmeni Sınav Eğitim Kurumları

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı	:İstanbul, 1988	Cinsiyet: K
Yabancı diller	: İngilizce (iyi)	
GSM / e-posta	: 05053341099 / zeyneperkkal@gmail.com	

BÖLÜM 1. GİRİŞ

1.1. ŞİDDET

İnsanlık tarihi boyunca, şiddet kavramı tanımlanmak istenmiştir ve birçok bilim alanı bu kavramı tanımlamıştır. Toplumlar ve bireyler egemenlik kurabilmek, söz sahibi olabilmek, isteklerini gerçekleştirebilmek için genellikle fiziksel hasarlara neden olan davranış türleri göstermişlerdir. Bu davranışlar şiddet olarak algılanmaktadır (Deveci, Karadağ ve Yılmaz, 2008: 353). 2000’li yılların başlangıcından bu yana televizyon, gazeteler ve sosyal medyada şiddet gündemi meşgul eden en önemli konuların başında gelmeye başlamıştır. Günümüzde artan şiddet olayları tüm dünya ülkelerinin dikkatini çekmiş, bu soruna çözüm yolları bulma gereksinimleri ortaya çıkmıştır. Şiddet kavramı toplumda, toplumun yapı taşı olan aile birliğinde kendini sıklıkla göstermeye başlamıştır. Aile bireylerinin birbirlerine zarar vermesi olarak gözlemlenen şiddet kavramı aynı zamanda bireylerin kendilerine yönelik zarar verici davranışlar göstermesi olarak da karşımıza çıkar. En yalın ifade ile şiddet: başkalarına zarar veren eylemler bütünüdür (Alkan, 2007: 51). Aral’a (1997) göre şiddet olgusu, günümüz toplumlarının temel sorunlarının başında gelir. Bir kişiye zor kullanarak iradesini devre dışı bırakarak bedensel olarak acı veya yıkım yaşatarak istenileni yaptırma eylemleri olarak tanımlanmaktadır (Akt. Özpolat ve Bayındır, 2007: 128).

Etimolojik olarak ele alındığında şiddetin kökeni, dilimizde Arapça’ya, İngilizce’de ise Latince’ye dayanır. Arapça’da “şiddet” sözcüğü, “sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma” anlamındayken, Latince kökenli ‘violence’ sözcüğü ise “sert ya da acımasız kişilik, güç” anlamında kullanılmaktaydı (Can, 2007: 15). İnsanlığa büyük zarar veren şiddet olgusu, günümüzde en çözümlenmek istenen konuların başında gelir ve insanın dünyaya gelmesiyle karşılaştığı kavramdır (Kocacık, 2001: 4; Uluçay, 2012: 10).

Şiddetin sadece genetik bilimi ile açıklanmayacağı uzun yıllardır bilinmektedir. İnsanın sahip olduğu genler tüm şiddet davranışlarını açıklamamaktadır bu yüzden şiddetin oluşmasının nedenleri için çevre olarak tanımlanan aile, medya, okul, yaşanan yer, sokak araştırılmaya başlanmıştır. Kötülüğe, suistimale veya mülk zararına neden olan her eylem şiddettir (Koç-Yıldırım, 2003: 5-6). Şiddet, bireyin toplumsallaşma sürecinde öğrendiği bir olgudur ve şiddet eğilimi, insanın doğmasıyla birlikte var olmuş, tarih boyunca devam etmiş ve gelecekte de var olacaktır (Uluçay, 2012: 11).

Şiddet, sadece fiziksel gücün kullanılması değil aynı zamanda sözel unsurların da içinde barındığı geniş kapsamlı bir olgudur. Şiddet, yalnızca insanı hedef almaz, doğada var olan diğer canlı türleri de hedefte olabilir. Bir ağaç, bir böcek, bir köpek olabildiği gibi bir inanç var olan bir değer ya da tutumu da hedef alabilir (Altekin, 2013). Şiddetin tanımı kadar üstünde durulması gereken diğer kavram da, “şiddet algısı” ile alakalıdır. Belirli bir davranış biçimi veya tutum kimileri tarafından şiddet olarak ifade edilip mücadele edilmesi gerektiği vurgulanırken, kimileri de doğal bir tutum olarak değerlendirebilir. Normal olarak algılanması mücadele edilmesi gereken bir kavram olmasından uzaklaştırmaktadır (Tutar, 2004: 14). Şiddet bir amaç için, ya da bir amaç gütmeksizin, kimi zaman planlı, kimi zaman kendiliğinden, kimi zaman örgütlenilmiş olarak ortaya çıkar. Şiddet; savaş, darbe, terör, soykırım, linç, ayaklanma ve bunları bastırma gibi toplu (bireysel olmayan) ya da cinayet, işkence, tecavüz, dayak ve psikolojik baskılar şeklinde bireysel olarak gruplandırılabilir. Bireysel şiddet grubunda yer alan şiddet türleri bazen topluca uygulanıyor olabilir (Gözütok, Karacaoğlu, Er, 2007: 136).

1.2. ŞİDDET TÜRLERİ

1.2.1. Fiziksel Şiddet

Genel olarak itaati ve disiplini sağlamak için, bireyin kaba kuvvet uygulayarak bir başkasına zarar vermesi olarak tanımlanmaktadır. Burada fiziksel şiddet sadece dayak gibi görünse de, sadece dayak değil, bireye kasti olarak zarar veren her türlü fiil fiziksel şiddet kapsamına girmektedir (Çubukçu ve Dönmez, 2012: 18). Fiziksel şiddet insanaveya

herhangi bir canlıya karşı kasıtlı olarak gerçekleştirilmiş, vücut bütünlüğüne zarar vermeye yöneliktir. Tokat atma, iteleme, dayak atma gibi vücut bütünlüğüne zarar vermeye yönelik yapılan her türlü eylemi kapsar.

1.2.2.Sözel Şiddet

Bir kişinin karşısında ki kişiyi tehdit etmek veya korkutmak için yüksek sesle konuşması, hakaret etmesi sözel şiddet olarak ifade edilmektedir. Kişiliği hedef alan alaycı konuşmalar, değer verdiği insanlar hakkında kötü söylemlerde bulunmak, aile bireylerine hakaret etmek sözel şiddettir.

1.2.3.Psikolojik ve Duygusal Şiddet

Duygusal ve psikolojik şiddet, insanın duygularına ve psikolojik durumuna zarar veren eylemler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Buna göre; ses yükseltmek, konuşmasına izin vermemek, tehdit ifadeleri kullanmak, küfür etmek, başkalarıyla kıyaslamak, kişiliğini hedef alan veya karakterini hedef alan kötü yargılarda bulunmak, diğer kişiler ile karşılaştırma yaparak onu aşağılamak, başarısızlığını yüzüne vurmak, sevgi ve saygıdan yoksun bırakmak ailesi veya arkadaşları ile görüşmesine izin vermemek gibi eylemler duygusal ve psikolojik şiddet kapsamına girmektedir(Gözütok, 2008: 36).Kişinin üzülmesine, mutsuz hissetmesine, kişinin iradesini kontrol altına alınmasına ve üstünde baskı hissetmesine, sebep olan tüm hareketler psikolojik (duygusal) şiddet içerisinde yer alır.

Duygusal şiddetin yarattığı tahribatı ve travmayı tespit etmek diğer şiddet türlerine göre oldukça zordur. İnsan psikolojisinin çok boyutlu ve karmaşık yapısı duygusal şiddetin yarattığı travmalar ve sonuçlarının anlaşılmasını güçleştirir. Fiziksel ve sözel şiddette olduğu gibi açık sonuçlar doğurmasa bile maruz kalan bireyler için tehlikeli sonuçlarının olduğu görülmektedir. Çocuğun güven duygusuna zarar veren, ahlaki değerlerinin sömürülerek istemediği davranışları zorunlu hissetmesi/hissettirilmesi duygusal şiddettir. Dayak ya da ölümle korkutmak, olması gerektiğinden fazla sevgi veya sevgisizlik, duygusal şiddete örnektir (Koç, 2006: 33).

Kişinin kendine zarar verme davranışı, vücut bütünlüğünü bozacak yaralama girişimleri kendine yönelen şiddete örnektir. Aile; anne- baba, eşler veya çocuklar

arasında olan şiddet veya toplum içinde tanıdık- tanımadık kimselerden gelen şiddet kişilerarası şiddete örnektir (TBMM, 2007).

1.2.4.Ekonomik Şiddet

Paranın; güç kazanmak, kontrol etmek, aşağılamak ve cezalandırmak için kullanıldığı şiddet türüdür (Altekin, 2013). Kişinin barınma, beslenme ve çalışma özgürlüğü gibi konularda zor durumda bırakılmasıdır. Ekonomik şiddet, kişiye ihtiyacı olan parayı vermemek, kısıtlı para vermek, parasını ya da malını elinden almak, çalışmasına engel olmak, istemediği işte çalışmaya zorlamak, mal alıp satımına engel olmak ve aile ile ilgili ekonomik kararlara kişiyi dâhil etmemeyi kapsar (Yavuz, 2014; Özbey, 2012: 38).

Ekonomik şiddet, kendini okul ortamında çete faaliyetlerinde gösterir. Okullardaki ekonomik şiddete, yaşça büyük öğrencilerin, kendilerinden küçük öğrencilerden haraç alması örnek olarak verilebilir (Çevik, 2017: 36).

1.2.5.Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, kişinin cinsel nesne olarak kullanılmasını ve kendi izni olmadan cinsel saldırıya maruz kalmasıdır (Özbey, 2012: 37). İstenmeyen cinsel ilişkiler, istenmeyen doğumlar, bedeni taciz etmek, başkaları ile cinsel ilişkiye (fahişeliğe) zorlamak gibi insanın cinselliğini isteği dışında kullanmak, isteği doğrultusunda kullanmasına engel olmak ve cinselliğine zarar veren eylemler cinsel organına zarar verme cinsel şiddet kapsamına girmektedir (Gözütok, 2008: 97). Cinsel şiddetin yarattığı tramvanın tespit edilmesi de zor bir süreçtir ve yarattığı tahribatın izlerini silmek diğer şiddet türlerine göre daha zorlu olabilmektedir.

1.3. ŞİDDET İLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR

1.3.1.Akran Zorbalığı

Akran zorbalığı (bullying) kimi çalışmalarda akran örseleme, akran baskısı (peerpressure), akran kurbanı (peer victimization) veya akran istismarı (peer abuse)

olarakta geçmektedir. Akran zorbalığı aynı yaş ve eğitim seviyesindeki bir veya birden çok çocuğun başka bir çocuğa bilinçli bir şekilde gözdağı vermesi, kontrol altına almayı istemesi, baskılamasıdır. Olweus'a göre (1993) bir davranışın zorbalık olarak sayılması için bilinçli olarak zarar vermeyi amaçlaması, tekrar tekrar yapılması ve zorba ile kurban arasında güç farkı olmasıdır (Uzun, 2018: 12). Bir kişinin arkadaş grubunda küçük düşürülmesi, aşağılanması, lakap takılması, kendisi ve ailesi ile alay edilmesi, zor kullanarak parasının alınması akran zorbalığının örneklerindendir.

1.3.2.Çete

Özer (2006), herhangi bir kuruluştan yardım almayan kendi içinde gönüllü insanların, tahrip edici davranışlarda bulunmak, kendini güvende hissetmek ve bir gruba ait olmak için biraraya gelerek çeteleri oluşturduğunu savunur. Çeteler özellikle kentleşmenin yüksek olduğu bölgelerde eğitim kurumlarına sızarak, öğrenciler için tehdit oluşturacak madde bağımlılığı gibi kötü alışkanlıkları tetikler. Ayrıca çetelerin varlığı tehdit, zorbalık ve fiziksel şiddet boyutunda tüm okul için tehdit oluşturur (Geyin, 2007: 29). Maslowun ihtiyaçlar hiyerarşisinde bulunan ait olma basamağının gerçekleşmesi sevgi ve aynı zamanda grup olarak saygı kazanma isteği ile oluşturulan fakat kişisel düşünmeden yoksun sürü psikolojisi ile hareket etmeyi gerektiren topluluklar olarak tanımlanabilir. Okul içinde zayıf görülen öğrencilerden zorla para toplanılması veya toplu bir biçimde kavagalara karışılması örnek gösterilebilir. Kişinin herhangi bir sorunu olmasa dahi çetede bireylerin emri ile bir başkasına dayak atması eğitim kurumlarında şiddetin yaygınlaşmasına ve kişisel olarak birbirini tanımayan bireyler arasında çatışmaların yaşanmasına sebep olmaktadır. Okul gibi bir kurumda bu tarz çeteleşmeler öğrencileri huzursuz etmekte ve güvenlik ihtiyaçları için önemli bir sorun teşkil etmektedir.

1.3.3.Okul Zorbalığı

Zorbalık, saldırganlığın dışavurulmuş başka bir şeklidir. Zorba davranışlarda, güç dengesizliği ve olayın bilinçli olarak tekrarlanması ön plana çıkmaktadır (MEB, 2007: 3). Son yıllara kadar çocukların bedensel, sözel, duygusal ve hatta cinsel yönden arkadaşları tarafından zorba davranışlara maruz kaldıkları fark edilememiş, çocukların yalnızca

yetişkinler tarafından hırpalandıklarına inanılmıştır.

Birçok eğitim kurumunda öğrencilerin zorba arkadaşları tarafından şiddete maruz kaldıkları ve zarar gördükleri bilinmektedir. Bu sebeple eğitim kurumlarında toplumsal çevrelerde okul zorbalığı kavramı ele alınıp ve acilen önüne geçilmesi gereken önemli bir şiddet eğilimi kavramı ve saldırganlık kavramı olduğu ifade edilmektedir (Çınkır ve diğerleri, 2003:240-241). Zorbalık genellikle güçlünün güçsüzü ezmesi şeklinde yön bulmaktadır. Zorba davranışa maruz kalan kişinin, zorbaya karşı koyması da mümkün olmayabilir. Bu da mağdurda acı ve üzüntüye yol açmaktadır. Zorba davranışlar, genellikle okulda ya da okulun bulunduğu çevre de olabilmektedir. Bazı öğrenciler sınıfta zorbalığa maruz kaldıklarını belirtse de, bu olaylar genellikle okulda görev alan öğretmenlerin ve diğer çalışanların fark edemeyeceği, gözlemleyemeyecekleri yerlerde olmaktadır(Çınkır, Karaman- Kepenekçi, 2003: 242). Olweus (1993), okul zorbalığını, genellikle fiziksel olarak daha güçsüz bir öğrenciye fiziksel olarak daha güçlü bir veya daha çok öğrencinin bilerek hedef alarak sürekli saldırgan tutumlar sergilenmesi, uygulanması ve bu saldırganlıkla karşı karşıya kalan öğrencinin bu davranışlar karşısında devamlı korumasız kalması şeklinde ifade edilmektedir. Olweus'a göre şiddet davranışına hedef olan öğrenci ile zorba arasında "güç dengesizliği" bulunmaktadır. Bu sebeple, fiziksel ve psikolojik açıdan eşit özelliklere sahip iki çocuğun çekişmesi, tartışması ve kavga etmesi zorbalık olayının konusu olmayabilir. Zorbalık olaylarında genellikle mağdur, kendisine zorbalık etmek isteyenlere karşı kendisini koruyamamaktadır (Akt. Çınkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003: 243). Fiziksel olarak daha gelişmiş öğrencilerin bedensel olarak daha güçsüz öğrencileri korkutarak istediklerini yaptırma şeklinde ortaya çıkabilir. Okul yöneticilerin ve öğretmenlerin farkına varamamaları söz konusu olabilir. Tekrarlayan durumlar söz konusu olunca mağdur kişi kendini yalnız ve daha güçsüz hissetmektedir. Eğitim kurumlarında özgüvenli bireylerin yetiştirilmesi hedeflense bile bu tarz zorbalıklara maruz kalan öğrencilerin özgüvenleri düşük ve umutsuz oldukları tespit edilenler arasındadır.

1.3.4.Saldırganlık

Çoğunlukla öfke duygusunun yarattığı kötü davranış kalıpları, saldırganlık diye tanımlanabilir. Saldırganlığın oluşmasına neden olan duygu durumu öfke olarak bilinmekte ve bu öfkenin nedeni biyolojik ya da psikolojik kaynaklı olabilmektedir.

Fiziksel bir acı veya mutsuzluk umutsuzluk gibi duygu durumları, davranışsal tepkiye sebep olan bir öfkeye dönüşebilir (Allport, 2006: 45). Saldırganlığa sebep olan diğer duygu ise kızgınlık olabilmektedir. Anderson ve Bushman (2002) saldırganlığı, (aggression), “doğrudan doğruya zarar verme niyetiyle bir kişiye yapılan herhangi bir davranış” olarak tanımlarken, Erten ve Ardalı’ya (1996) göre de saldırganlık, “hakim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem; bir işi bozma, engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı ve ya tahrip edici amaç taşıyan bir davranış” biçiminde tanımlamaktadır (Akt. Koç, 2011: 169). Stein’e (1997) göre de çocukta saldırganlığın temel oluşum nedeni olan şiddet, etki tepki prensibinin mekansal ve zamansal olarak işleyişidir (Lastik top misali, top çocuksa, topa ne kadar sert vurursak o kadar yükseğe zıplar). Kısaca engellenme ile sürekli karşı karşıya kalan bireyler ve hayal kırıklıkları sonucu oluşan öfkenin dışa vurum şekli saldırganlık olmaktadır.

Maddi imkansızlıkların görüldüğü yerleşim yerlerinde, saldırganlığın ve öfkenin hakim olduğu görülmektedir. Bireyin; yaşanan olumsuz durumların öfkesini, saldırgan tavırlar sergileyerek başkalarına zarar verme güdüsü ile çıkardığı gözlemlenmektedir. Aynı zamanda aile içi bireylere olan kızgınlık ve öfke, saldırgan davranışların görülmesi kişinin topluma daha güvensiz olmasını ve saldırgan tutumlar göstererek kendini ifade etmesine yol açmaktadır. Babasından saldırgan tavır gören bireylerin bu öfkeyi okula gittiğinde arkadaşlarından çıkardığı görülmektedir.

1.4. ŞİDDETİN NEDENLERİ

Koç (2011: 170)’un aktarmasına göre de şiddet, DNA da kodlanan ya da doğuştan sahip olduğumuz içgüdülerden biri değildir ve gerçekte bu davranış biçiminin oluşmasına kaynaklık eden ve davranışa geçmesini sağlayan koşullardan doğmaktadır. Tanıma göre, şiddetin doğuştan değil sonradan öğrenilen bir davranış biçimi olduğu görülmektedir. Şiddet her zaman bireye doğrudan doğruya uygulanmayabilir. Bireysel ya da toplu, doğrudan ya da dolaylı şiddetin oluşumunu açıklayan görüşler ve bu görüşlerin ortaya koyduğu şiddetin farklı nedenleri de vardır (Gözütok, Karacaoğlu ve Er, 2007: 136).

WHO (2002: 65-68) şiddetin ortaya çıkmasına neden olan etkenlerin üç ayrı başlık

halinde incelenmesini önermektedir. Bu etkenler şunlardır: 1. Bireysel düzeydeki etkenler 2. İlişkilerle ilgili etkenler 3. Toplumsal etkenler.

1.4.1.Bireysel Nedenler

Bireylerin şiddetle ilişkileri kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir. Bireylerin genetik farklılıkları ve karşılaştıkları çevre koşulları nedeniyle yaşanan durumlara her bireyin bakış açısı farklılık gösterebilir. Davranışları etkileyen bu farklılıklar biyolojik, psikolojik veya davranışsal kökenli olabilir (Uzun, 2018: 13).

Tezcan (2009: 793), bireysel etmenler olarak, anti-sosyal davranışın varlığı, düşük zekâ seviyesi, dikkat bozukluğu, öğrenme güçlüğü, hiperaktivite, motor beceri gelişiminin yetersizliği, doğum öncesi ve sonrası yaşanan komplikasyonlar, bazı anormallikler diye sıralamaktadır. Erken ya da ilk çocukluk dönemlerinde ortaya çıkan anti-sosyal davranışın, yetişkinlik dönemindeki şiddet eylemlerinin ön habercisi olduğu belirtilir.

1.4.1.1.Biyolojik Nedenler

Şiddet ve saldırganlığa yol açan biyolojik nedenler: artmış fizyolojik uyarılma, cinsiyet ve hormonlar, cinsel uyarılma, ağrı, ilaçlar ve diğer maddeler, anatomik ve biyokimyasal nedenler olarak sıralanabilir (Işiker, 2011: 6). Erkeklik hormonlarının etkisi, şizofreni, paranoid (başkalarına karşı duyulan güvensizlik ve aşırı kuşkuculuk) gibi bazı akıl hastalıkları ve anti sosyal kişilik bozukluğu gibi ruhsal bozukluklar biyolojik nedenler arasında sayılabilir (Özbey, 2012: 39). Bu türden rahatsızlığı olan bireylere, çevrelerine saldırganca davranışlar sergileyebilir ve biyolojik durumların etkisiyle daha kolay şiddette meyil edebilir (Çevik, 2017: 32). Beyin yapısındaki değişimler ile saldırganlık arasında ilişki olduğunu gösteren araştırma sonuçlarının bulunduğunu belirten Taylor'a göre de, araştırmalarda elde edilen mevcut bilgiler nöropsikolojik sapmalar ile saldırganlık arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte içsalgı bezlerinin endişe, kaygı, korku, kızgınlık ve öfke gibi duygu durumu düzeylerinin değişmesine, yükselmesine neden olduğu, bunun da saldırganlığı artırdığı, insanı şiddet eylemlerine daha yatkın duruma getirdiği kabul edilmiştir (Koç, 2011: 17).

Birey sinir sistemi ve endokrin bezi salgısı olan hormonların etkisindedir. Sinir hücrelerinin salgısı olan nörotransmitter maddelerin artması veya azalması, hormonların kanda eşik değerin altında ya da üstünde bulunması gibi durumlarda bireylerde davranış değişikliği görülebilmekte ve doğrudan olmasa da dolaylı olarak şiddete sebep olmaktadır. Ayrıca süper erkek olarak tanımlanan kromozom anormalisi durumunda güçlü kas yapısı ve düşük zeka görülmektedir. Bu kromozom mutasyonuna maruz kalan bireylerin şiddet eğilimi gösterdiği görülmektedir.

Kısaca, insandaki nöropsikolojik sapmalar, şiddetin doğrudan nedeni değil, çeşitli duygu durumlarını değiştirerek dolaylı olarak şiddetin ortaya çıkmasına neden olduğunu söylenebilir(Mayti, 2015: 16).

1.4.1.2.Psikolojik Nedenler

Çocuk ve gençlerde şiddete neden olan temel kişilik ve davranış özellikleri arasında hiperaktivite, dürtüsellik, zayıf davranış kontrolü ve dikkat problemleri yer alır. Düşük zeka düzeyi ve okulda başarısızlık birçok çalışmada ergenlikteki şiddetle ilişkili bulunmuştur (TBMM, 2007: 36).

Psikolojik şiddetin en önemli özelliği sürekliliği olması ve tekrarlanmasıdır. Bireyin benliğini, psikolojik ve sosyal gelişimini, ruhsal bütünlüğünü etkileyen olumsuz yargılar, atıflar ya da sözel davranışların hepsi psikolojik şiddet kapsamına girmektedir. Baskı kurmak ya da istenmeyen davranışlara zorlanmak da psikolojik şiddet türlerindendir (Gemici, 2008: 15). Şiddetin psikolojik nedenleri arasında engellenme, doğrudan tahrik edilme ve saldırgan modellere maruz kalma da yer almaktadır (Işiker, 2011: 9). Dolayısıyla insanları öz güvenini sarsmak amacıyla, korkutmak ya da tehdit etmek, aşağılamak veya reddetmek gibi, yapılan her türlü sözlü ve fiili tutum biçimleri psikolojik şiddet sayılabilir (Mayti, 2015: 21). Uyumsuz çocuklar kendi benliğiyle ve çevresiyle dengeli ve etkili ilişki kurma, geliştirme ve sürdürmede güçlük çeken, bu yüzden gelişmeleri sekteye uğrayan ve çevresindekilerin olağan ilişkileriyle düzeltilemeyen davranış kalıplarına sahip olan çocuklardır (Çağlar, 1981: 39).

Kişiliğin değişme, gelişme ve olgunlaşma sürecinde, onu oluşturan katmanlarda yer alan olumsuz etkenler kişilik bozukluğuna yol açar. Kişilik bozukluğu gösteren

insanlar, ruhsal hayatlarındaki çatışma sebebiyle insanlarla, içinde bulundukları aile, çevre, toplum ve kültürle sağlıklı ilişki kuramazlar. Toplumun davranış kalıplarına, davranış örneklerine uyum sağlayamazlar. İçgüdülerinden, dürtülerinden kaynaklanan davranışları bastıramazlar, denetleyemezler, engelleyemezler. Bu sebeple gerekli gereksiz, yerli yersiz kızıp öfkelenirler. Doğaya, insanlara, nesnelere yönelik saldırılar yapar, şiddet eyleminde bulunurlar (Altuğ, 1996).

1.4.2.İlişkilerle İlgili Nedenler

1.4.2.1.Aile Etkisi

İnsan, varlığının özünü ailesinden alır. Bu özü, ailesinden gelen değerlerle geliştirir, biçimlendirir, yapılandırır. Psikologların tümü çocukluğun ilk yılları kişiliğin oluşmasında derin ve köklü aile ilişkilerinin büyük etkisi olduğunu vurgulamaktadırlar (Clark,1981; Akt: Apaydın, 2001: 321). Aile çocuğun beslenme, korunma, sağlık, sevgi, güven, eğitim ve toplumsallaşma gibi temel gereksinimlerini karşılayan en önemli kurumdur. Çocuğun ilk ilişki kurduğu ortam olan ailenin genişliği, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi onun ilk sosyal deneyimlerini, dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişimini etkilemektedir (Bulut, 2000).

Çocuğun okul öncesi dönemde, ailesindeki sosyalleşme biçiminin yetersiz veya yanlış olması, çocuğun şiddet göstermesinde ya da suç işlemesinde büyük bir risk oluşturmaktadır. Çocuğun aile içi sosyalleşme sürecinde etkili olan sorunların önemli bir oranı; ailenin yoksul olması, eğitim düzeyinin düşük olması, çocukla ilgilenme düzeyinin düşük olması, ailenin kendi aralarında yaşadıkları bazı sorunlar, aile içi şiddet, boşanma gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Benzer şekilde çocukluk döneminde fiziksel şiddete maruz kalanların, şiddet davranışı göstermeye daha fazla eğilimli oldukları ve sonraki dönemlerde şiddet davranışı göstermektedirler. Ayrıca, antisosyal, suç işlemiş veya uyuşturucu madde kullanan ebeveynlerin olduğu bir aile ortamında büyüyen çocukların şiddet eğilimli olma ihtimali yüksektir (Kızmaz, 2006: 53). Avcı (2010: 115-119)'ya göre model alınarak ebeveynlerin taklit edilmesi, sosyalizasyon sürecinde ve toplumsal davranışlar üzerinde sürekli ve kalıcı bir etkiye sahiptir. Çeşitli araştırmalar göstermiştir ki saldırgan davranışlarda bulunan ebeveynlerin çocuklarında da saldırgan davranışlar görülmektedir. Ayan (2007: 208), aile içinde şiddete tanık olan veya maruz

kalan çocukların gelecekte şiddet eğilimli bireyler olmaları ihtimali üzerinde durur.

İnsanlar öğrenmelerini büyük ölçüde başkalarını gözleyerek ve kalıp davranışlar depolayarak oluştururlar. Model almaya şiddet olgusu bağlamında yaklaşılsa; birey, geçmişte gözlemiş olduğu bir şiddet olayına bağladığı bir uyarıcıyla tekrar karşılaştığında, kendisinde var olan saldırganlık kayıtları, şemaları ve inançlarına ilişkin bellekteki kalıp tepkileri devreye sokacak ve bu durumda, saldırgan davranma olasılığı artacaktır (Çınar, 2007: 2). Köknel (2000: 67)'e göre de, çocuklar şiddet olgusu ile ailede tanışmaktadır. Türkiye'de yapılan bir araştırmaya, ciddi yaralanma ve öldürme olaylarının % 50'sinin ailede gerçekleştiğini, cinayete kurban giden kadınların % 40'ının kocaları tarafından, bir kısmının da babaları ya da kardeşleri tarafından öldürüldüğünü; şiddete uğrayan kadınların % 37'sinin çocuklarına şiddet uyguladıklarını ortaya koymuştur. Öldürülen erkeklerin % 10'u karıları tarafından öldürülmüştür. Şiddetin ailede öğrenildiğinin önemli bir kanıtı da katillerin aile içinde şiddete uğramış olmalarıdır. Bu da gösteriyor ki, aile içinde yaşanan şiddet kime yönelik olursa olsun, bireysel değil, toplumsal bir sorun olduğunu kanıtlar niteliktedir. Sonuç olarak, aile içerisinde yaşanan kavgalar, yalnızca çifti değil çocukları da etkilemektedir. Aile arasındaki anlaşmazlıklar ve tartışmalar, çocuklarda davranışsal bazı sorunlara neden olabilir. Aile içinde yaşanan şiddet nedeniyle çocuklarda, öz güven eksikliği, gece terörü, alt ıslatma, kaygı bozukluğu ve davranış bozukluğu gibi birçok çeşitli hastalıklara sebep olabilmektedir (Karaca, 2014).

1.4.2.2.Arkadaş Etkisi

Arkadaşların şiddete yönelik davranışlar göstermesinde birbirleri üzerlerindeki etkileri olduğunu düşünen pek çok çalışma bulunmaktadır.

Shaw ve McKay, aile ve emniyet güçleri denetiminin olmadığı, toplumsal baskının hakim olduğu semtlerdeki ergen ve gençlerin sokaklardaki çetelerle temas kurmalarının ve onlara katılmalarının nedeni onlardan etkilenmeleri olarak değerlendirmiştir. Çocuklar oluşturdukları çevreden etkilenmektedir. Çocuğun arkadaş çevresi, semti, okulu çocuk üzerinde etkili olmaktadır. Bu nedenle çocuğun ve ergenin arkadaş seçimini bilmesi ve doğru arkadaşlar edinmesi oldukça önemlidir.

Ayırıcı Birleşimler Teorisinde (Sutherland) çocuğun ve ergenin arkadaş ve diğer

sosyal çevrelerinden öğrenmesini sosyal öğrenme teorisi ile açıklamaktadır. Teoriye göre kişiliğin yapılandırılması sürecinde arkadaşlar arasında etkileşim yüksek olduğu için sosyal etki de yüksek olmakta, bireyin şiddete ya da başka davranışlara yönelimi arkadaşları ve sosyal çevresi tarafından büyük oranda etkilenmektedir (Akt:Ünal ve Çukur, 2009: 807).

Şiddet olgusu, tekil veya homojen bir yapıda olmasının yanı sıra çok boyutlu bir yapıya sahiptir (Kızmaz, 2006: 52). Bu boyutlar arasında akran çok önemli bir yere sahiptir, özellikle orta öğretim dönemine denk gelen ergenlik çağında bu çok daha fazla göz önündedir. Koç'un 2011'de Erzurum ilinde bulunan merkez orta öğretim okullarında öğrencilerle yaptığı çalışmanın sonucunda öğrencilerin %95,5'i "Kötü arkadaş ve çevrenin olumsuz etkileri"nden dolayı okuldaki şiddete karıştığı bulunmuştur. Bu çalışmanın sonucundan da anlaşılabileceği gibi akran bilhassa da kötü arkadaş grubu öğrencilerin şiddete karışmasında büyük etkiye sahiptir. Okuldaki şiddete akran etkisi orta öğretimde büyük etkiye sahiptir (Çevik, 2017: 32).

1.4.3.Toplumsal ve Çevresel Nedenler

Çocukların ve gençlerin uyumsuz ve rahatsız edici davranışlar göstermesinde içinde yaşadıkları, büyüyüp geliştikleri çevre büyük ölçüde etkilidir (Çağlar, 1974: 54). Bir çocuğun çevresini, onu etkileyen varlıkların, olay ve olguların, düşüncelerin tümü oluşturur. Bu anlamda çevre kavramı bireyin doğrudan doğruya ilişki halinde bulunduğu kişilerle sınırlı değildir. Bir yazar, bir tarihi kahraman, bir film yıldızı, okuduğu kitaplar, gittiği filmler ve karşılaştığı bazı insanlar çocuğu etkileyerek davranışlarına, tutumlarına, yaşamına ve inançlarına yön verebilir.

Çocuğun çevresini, aile ve sosyal çevresi ile okul çevresi olarak iki grupta ele almak gerekir. Çocuğun arkadaşlarıyla vakit geçirmeye başlayıp aile etkisinden kısmen uzaklaştığı dönemde arkadaş çevresindeki alışkanlıklar çocuğa sirayet etmekte ve çocuğun suça bulaşmasında önemli rol oynamaktadır. Araştırmalar çocukların yaşadıkları çevreler ile suçları arasında önemli ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Suçun oluşumunda ve anti sosyal davranışların gelişiminde sosyal çevrenin etkisi üzerine yapılan araştırmalarda toplumların karakteristik özelliklerinin suç çeşitlerinin ve oranlarının üzerinde etkili olup dengesiz dağılıma sebep olduğunu göstermektedir (Erçetin,

2006:189). Türk toplumunda gençlerin tutumlarını araştıran Kâğıtçıbaşı, Türkiye'de otoriteye başeğme davranışının toplumsal normlardan kaynaklandığını belirtmektedir. Otoriteye itaat etmek, geleneksel Türk ahlâk ve terbiyesinin kurallarındandır. Yani bir toplumsal normudur ve iyi yetişmiş olmanın göstergesi olarak algılanır. Otorite konumunda bulunanlar (ebeveyn, öğretmen vb.) ekseriyetle konumundan dolayı otoritelerini haklı gösterebilecek durumdadırlar. Türkiye'de ebeveyn ve öğretmen otoritesi, otorite sağlamak üzere uygulanan baskı yöntemleri, yetişkinler ve çocuklar tarafından benimsene gelmiştir (Kâğıtçıbaşı, 1973: 20; Akt: Gözütok, 2008: 121). Suç ve şiddet olaylarının ortaya çıkmasında etkili olan sebeplerden birisi de toplumsal yapı ve çevredir. Hepimizin bildiği gibi insan çevreyi oluşturan birey konumundadır. Sosyal çevrenin yapıtaşı olan bireyler sürekli birbirleri ile etkileşim içerisindeyler. Çocuğundan yetişkinine her insan, her gün mahallede, okulda, arkadaş ortamında, çarşıda, pazarda diğer insanlarla yani çevreyle iletişim halindedir. Bir bireyin eğitilmesi, kişiliğinin sağlam bir temele oturması sosyal çevre sayesinde mümkün oluyor. Yaşanılan toplumda olumsuz örnek olacak davranışların çokluğu, düşük sosyo-ekonomik çevre, toplum denetimini sağlayacak güçlerin çocuk ve aileye yeterli destek suç ve şiddet olaylarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Avcı, 2010: 207).

Şiddet her zaman bireye doğrudan doğruya uygulanmayabilir. Toplumda ortaya çıkan güvensiz ortam, televizyon kanallarının verdikleri mesajlar ve yaptıkları program biçimi ile savaş, zulüm ve intihar haberleri dolaylı olarak bireyleri etkiler. Küçük yaşlardan başlayarak evde, okulda, sokakta, hemen her yerde doğrudan ya da dolaylı olarak şiddet olgusu ile karşılaşan bireyler, bu olguyu kanıksamakta ve şiddeti bir sorun çözme biçimi olarak algılamaktadırlar (Gözütok, Karacaoğlu ve Er, 2007: 138). Tezcan (2009), toplumsal kaynaklı etmenler; silahların varlığı ya da silahlara kolay erişim, uyuşturucuya ulaşma ve kullanma, şiddetin yaygınlığı, suçlu arkadaş çevresi, çete oluşumları, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri, ekonomik yoksunluk diye sıralanmaktadır. Kişinin ekonomik olarak zorda olması, yoksulluktan dolayı sorun yaşaması ve bundan dolayı şiddete eğilmesi ekonomik nedenler arasındadır (Özbey, 2012: 38). Genelde eğitimini desteklemeyen sosyo-ekonomik olarak alt ailelerden gelen öğrenciler çetelere katılmaktadırlar (Omay, 2008: 36). Köknel (2000: 186-188), bireysel ve toplumsal kargaşa, saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin kaynağıdır. Bu kaynak insanlık tarihi boyunca saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleriyle beslenmiştir,

diyerek toplumsal sorunların nasıl şiddet eylemlerine dönüşmesini açıklamıştır

Artan şiddet ve güvenlik sorunlarıyla birlikte okul çevre ilişkisi yeniden mercek altına alınmıştır. Okulda şiddeti gözönüne aldığımızda konuyla ilgili birçok yaklaşım konuyu okul çevre etkilişimi bağlamında ele almıştır. Okul çevresi, şiddet olayları ve diğer rahatsız edici davranışların meydana gelmesine zemin hazırlayabilir veya bunların başlamasında kritik bir rol oynar (Mayer ve Leone, 1999: 330-333).

1.5. ŞİDDETE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.5.1.Psikanalitik Kuram

Psikanalitik Kuramın kurucusu olan Sigmund Freud, insan doğasına temelde deterministik bir bakış açısına sahiptir. Freud'a göre kişilik, özellikle yaşamın ilk altı yılında belirlenir ve kişilik üzerinde ilk altı yılda geçirilen psikoseksüel aşamalarda mantık dışı güçler, bilinç dışı motivasyonlar, biyolojik ve içgüdüsel dürtüler etkilidir. İlk zamanlar psikoseksüel gelişim süreçlerine ağırlık veren Freud, saldırganlığı, psikoseksüel dönemlerde ortaya çıkan libidinal enerji olarak değerlendirmiştir. Freud'a göre, insanın başlıca uğraşı, bu saldırgan dürtülerle başa çıkmaktır. Freud'a göre, insan davranışlarının nedeninin en güçlü belirleyicisi cinsellik ve saldırganlık dürtüleridir. Freud'a göre, kişinin davranışlarını bilinçten ziyade bilinçaltı yönetir. Bilinçaltı kendini kimi zaman savunma mekanizmalarıyla dışarıya vurur. Saldırganlık içgüdüğü de kendini Yansıtma ve Yüceltme savunma mekanizmalarıyla dışa vurur. Yansıtma, kendini aldatma şeklinde kabul edilir. Kişi kendine ait kabul edilmez istek ve tepkilerini başka birinde görme eğilimindedir. Şehvet arzuları, saldırganlık ve bunlara benzer tepkiler, karşıdaki bireyde varmış şeklindeki düşüncelerdir. Kişi böylelikle başkalarını olayların asıl sorumlusu olarak görür. Yüceltme ise, cinsel ya da saldırgan enerjinin genelde sosyal yönden kabul edilebilir veya da hayranlık duyulan bir etkinliğe kanalize edilmesidir (Çevik, 2017: 35-38).

Salırgan tepkilerini sportif faaliyetlere kanalize eden biri, hem salırgan duygularını ifade edecek bir yol bulur hem de bunun sonucunda ödüllendirilebilir (Corey, 2008: 145; Sharf, 2014: 87).

1.5.2.Davranışçı Kuram

Birinci Dünya Savaşı zamanında kurulan davranışçılık, yapısalcı ve işlevselci akımların içgözlem tekniğini benimsemelerini eleştirmiştir. Davranışçılığa göre, psikolojinin bir bilim haline gelmesi için ölçülebilir olması ve fenomenlerini doğa bilimlerinde kullanılan objektif ve bilimsel yöntemler olmalıdır (Sayar ve Dinç, 2014: 72).

Davranışçı yaklaşımın babası olarak görülen ve bilimsel olarak davranış psikolojisine önemli katkılar sağlayan Skinner, gözlemlenebilir ve nesnel olan çevre ve davranış arasındaki neden-sonuç ilişkisi üzerinde önemle durmuştur (Coşkun, 2004: 17). Klasik davranışçılık, saldırganlığın öğrenilen bir davranış olduğunu söyler. Psikanalizin tersine, davranışçılığa göre insan dünyaya boş bir levha olarak gelir ve diğer her şeyi öğrendiği gibi saldırganlığı da doğrudan koşullanmayla çevreden öğrenir (Türkçapar, 2002). Ayrıca davranışçılar, organizmanın gözlemlenebilir davranışlarını önemserken zihin ve hisler gibi durumları göz ardı ederler. Bu nedenle davranışçı kuram, insan davranışını anlamak ve tanımlamak için gözlem ve gözlenebilirliği temel kriter olarak görür ve davranışı organizma ve çevrenin ortak etkileşimi olarak tanımlar (Erdem, 2010: 173).

Davranışçı Kuramın içinde yer alan Engelleme Kuramı ve İpucu Kuramı, saldırganlığı açıklamaya çalışan kuramlardır. Engelleme Kuramının, iki sayılıtı vardır. Bunlardan birincisi, tüm engellemeler saldırganlığı doğurur; diğeri ise eğer ortada bir saldırganlık varsa o saldırganlık engellemeden kaynaklanmıştır. Bu kuramla ilgili araştırmalar yapan Freedman, yaptığı bir araştırmada, iki grup çocukla araştırma yapmıştır. Birinci gruptaki, çocukları, oyuncak dolu bir odaya koymuştur; ama bir süre çocukların, oyuncaklarla oynamasına izin vermemiş daha sonra izin vermiştir. İkinci gruptaki çocuklar da oyuncak dolu odaya almıştır ve bu çocuklara herhangi bir engelleme yapmadan oyuncaklarla oynamasına izin vermiştir. Araştırma sonucunda her iki grubu kıyaslamıştır ve engellenen çocukların şiddetleri engellenmeyen çocuklara göre daha yüksek olarak görülmüştür. Saldırganlığı açıklayan bir diğeri kuram ise İpucu Kuramıdır. Bu kuram, öfke üzerinde diğeri kuramlara göre daha fazla durmuştur. Bu kurama göre, engelleme sadece saldırganlık için bir ön hazırlıktır ve saldırganlığın ortaya çıkması için uygun ortamın olması gerekmektedir (Yelpaze, 2012: 11-12).

1.5.3.Sosyal Öğrenme Kuramı

Davranışçı Kuramın insan öğrenmesine yönelik görüşlerini eleştiren ve bu kuramın insan davranışlarını açıklamada yetersiz kaldığından hareketle gelişen “Sosyal Öğrenme Kuramı” na göre, insan öğrenmesinde bireysel, çevresel ve davranışsal faktörlerin karşılıklı etkileşimi vardır. İnsan sosyal bir varlık olduğu için, diğer insanları model alarak ve gözlemleyerek öğrenir (Bayrakçı, 2007; Senemoğlu, 2010: 217). Sosyal Öğrenme Kuramının kurucusu olan Bandura’ya (Senemoğlu, 2010: 218) göre, kişilerin sergilediği birçok davranış, başkalarının davranışlarını gözlemleme ve model alma yoluyla kazanılır. Albert Bandura, saldırganlığın insan yapısından kaynaklanmadığını söyler ve Bandura’ya göre saldırganlık çevre ve öğrenmeyle model alma yoluyla gerçekleşir. Saldırganlık da diğer davranışlar gibi sonradan kazanılan bir özelliktir (Türkçapar,2002). Bireyin davranışı, çevresinin farklı boyutlarını etkiler ve benzer şekilde kendi davranışı, içinde bulunduğu çevre tarafından da şekillenir. Kişi davranışı, onun çevresini de etkiler. Örneğin, saldırgan birinin düşmanca bir çevre oluşturması (Bayrakçı, 2007: 201).

Miller ve Dollard’a göre kişi, gözlemleyerek ve pekiştirerek taklit yoluyla öğrenir; fakat eğer taklit edilen davranış gösterilmez ise pekiştirme de yapılmaz ve böylelikle öğrenme de olmaz(Senemoğlu, 2010: 221). Bandura, 1965’te yaptığı bir deneyle, öğrenme ve performans ayrımını açıklamaya çalışmıştır. Bandura, yaptığı deneyde, çocukları üç gruba ayırmıştır: Bu gruplardan birine, büyük oyuncak bir bebeğe vuran, döven bir yetişkin modelinin pekiştirildiği bir film seyrettirilmiştir; ikinci gruba saldırganlığın cezalandırıldığı bir film seyrettirilmiştir. Üçüncü gruba ise, saldırganlığa nötr muamele edilen yani ne pekiştirilen ne de cezalandırılan bir film seyrettirilmiştir. Sonra her üç gruptaki çocuğa, seyrettikleri filmdekine benzer bir bebek verilmiştir ve çocukların bebeğe karşı saldırganlık durumları ölçülmüştür. Bulgulara göre, saldırganlık davranışlarının pekiştirildiği filmi seyreden çocukların saldırganlık davranışları diğer gruptaki çocuklara göre en yüksek çıkmıştır; saldırganlık davranışlarının cezalandırıldığı filmi seyreden çocukların saldırganlık puanları ise en düşük çıkmıştır. Saldırganlığın ne pekiştirildiği ne de cezalandırıldığı filmi izleyen çocukların saldırganlık davranışları her iki grup arasında yer almıştır. Bu deneyden iki önemli sonuç çıkarılabilir. Birincisi, bu sonuçlara göre öğrenme ve performans arasında ayrım vardır. Saldırganlık davranışının

cezalandırıldığı filmi seyreden çocuklar, saldırganlığı öğrenmişlerdir; ama bu davranışı gözlemlenebilir bir davranışa yani performansa dönüştürmemişlerdir. İkincisi ise, kişinin davranışı, bir başkasının geçirdiği yaşantıdan etkilenir. Birinci gruptaki çocukların saldırgan davranışın pekiştirildiğini görmeleri, çocukların saldırgan davranış kazanmasına neden olmuştur. İkinci gruptaki çocukların, saldırgan davranışın cezalandırıldığını görmeleri onların saldırgan davranış göstermelerini engellemiştir. Sonuç olarak, kişinin davranış kazanmasında, başkalarının geçirdiği yaşantılardan etkilendiği söylenebilir (Senemoğlu, 2010: 222).

1.5.4.Biyolojik Kuram

Biyolojik Kuram, insanoğlunun tüm davranışlarının kökenini beyine ve buna bağlı olarak merkezi sinir sistemine bağlar. Bu kurama göre, saldırganlığın kaynağı beyindeki bazı yapılar ya da maddelerdir (Omay, 2008: 39).Dugdale, 1700'lü yıllarda, Jukes ailesinin 709 üyesini inceleyerek soyaçekimi ile saldırgan davranışlar, şiddet eylemleri ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmıştır. İncelenen 709 kişiden, 280'ni dilenci, 140'nın saldırgan davranışı olan ve şiddet eylemlerine katılan suçlu, 50'sinin sokak kadını, 440'ında cinsel hastalık olduğu ortaya çıkmıştır. Istabrook, aynı aileyi 1915 yılında incelemiş ve benzer sonucu bulmuştur (Taşkesen, 2011: 21).

Biyolojik kuram, somut ve nesnel verileri içerdiği için önemlidir; fakat saldırganlıkta insanın zihinsel, sosyal ve duygusal süreçlerini ihmal ettiği için yetersizdir (Arıcak, 1995). Ayrıca öğrenme gücü gibi engeli olan bireyler, diğer bireylere göre daha çabuk öfkelenebilirler ve eğer bu konuda kendilerine yardım edilmezse problemli davranışlar sergileyebilirler (Ruef, Higgins, Glaeser ve Patnode, 1998: 22-23). Ayrıca Arendt'in belirttiği gibi eğer şiddet biyolojik açıdan tartışılırsa, şiddet olağanlaşır ve insanın aklıyla kurduğu uygarlık yok olur (Çiçek, 2009: 126).

1.6.OKULDA ŞİDDET

Günlük hayatta, özellikle okul gibi sosyal ortamlarda insanların hiç çatışma yaşamaması mümkün değildir. Fakat bu çatışmaların şiddete dönüşmesi hele sürekli hale gelmesi bir sorundur ve müdahale edilmelidir. Hiç çatışma yaşanmayan ilişki de sağlıklı bir ilişki değildir. Önemli olan sorunların sağlıklı bir biçimde çözülüp çözülmediğidir.

Bireyin sorunlarını çözmek ve şiddete başvurmaması için, önce kendini tanımasını sağlamak ve empatisini geliştirmesi gerekir (Kocacık, 2001: 8-9).

Okul dönemi bireyin çocukluk ve gençlik döneminin büyük bir kısmını kapsamaktadır. Bu nedenle okullara büyük sorumluluklar düşmektedir. Gençliği kapsayan lise dönemi de okul dönemi içerisinde ayrı bir önem teşkil etmektedir. Gençlik bir enerjidir, güçtür, çeviklik, heyecandır, potansiyeldir. Yaşam gücünün çağıldığı ve çoğaldığı bir dönemdir. Öncelikle bu gücün olumlu yönde, olumlu duygular içinde gelişmesine fırsat tanınmalıdır. Bu husus, yalnız eğitimcileri değil, toplumun tümünü ilgilendiren bir sorundur. Çözümü de ancak toplumun etki edici güçlerinin bilinçli hamleleri ve destek programları ile mümkün olabilir. Şiddetin önlenmesi, özellikle öğrenciyi kuşatan bu çevrelerin şiddetten arındırılması ile gerçekleştirilebilir (Taşdelen, 2006: 18).

Okulda şiddetin ortaya çıkmasının nedeni genelde davranış bozukluğu olan gençlerden kaynaklandığı bilinmektedir. Davranış bozuklukları ise ailevi, sosyal-kültürel etkenler, psikolojik ve biyolojik etmenler ve psiko-dinamik etmenler tarafından oluşturulduğu savunulmaktadır (Canat, 1999: 161). Okul şiddeti ile ilgili yapılan araştırmalardaki tanımlamaların genel şiddetle ilgili tanımlamalardan “okul çevresinde” meydana gelmiş olması yönü ile farklılık gösterdiği görülmektedir (Koç, 2011: 4). Avcı (2006: 19), Türkiye’de okul şiddeti ile ilgili araştırmaların henüz başlangıç düzeyinde olduğu, problemleri çözecek derinlik ve çözümlemelere henüz ulaşılmadığını savunmaktadır.

Okul şiddetini tek bir nedene bağlamak yanlış bir düşüncedir. Dolayısıyla tek başına bir faktörün şiddetin nedenini açıklamak için yeterli bir ölçüt olmadığını anlamaktayız. Bu yüzden burada okul şiddetinin nedenlerini 6 alt başlıkta açıklamak daha doğru olacaktır. Bu başlıklar: bireysel faktörler, aileye ilişkin faktörler, toplumsal faktörler, okula ilişkin faktörler, arkadaş çevresi ve son olarak teknoloji ve medya faktörüdür (Mayti, 2015: 23).

1.6.1. Bireysel Faktörler

Okul şiddetinin nedenleri hakkında yüzlerce araştırma yapıldığını belirten Osborne, Hawkins ve arkadaşları bireysel nedenleri şu şekilde nakletmektedir: Hamilelik

ve doğum komplikasyonları, uykusuzluk, risk alma, saldırganlık, erken yaşlarda şiddet ve antisosyal davranışlara karışma, anormal ve antisosyal davranışlarla ilgili olumlu tutum ve inançlar (Koç, 2011: 18). Şiddetin, biyolojik, fizyolojik ve genetik faktörlerin şiddeti etkilediği ve bu genetik faktörlerin şiddetin nedeni ile ilişkili olduğu yönünde kanıtlar vardır (İçli,1995). Bu bağlamda söz konusu olan özellikle tıbbi ve doğum öncesi ve sonrası problemlerdir. Buna karşılık öteki faktörlerde dikkatçekici bir örtüşme görülür. Özellikle psikologlar dışsallaştırılmış rahatsızlıkların etiyolojik açıklaması için çocuğun nörobiyolojik özelliklerini özetleyen karakter kavramını çok yararlı bulurlar (Debarbieux, 2009: 75).

Birleşmiş Devletler Suç Ofisi'nin bir araştırmasında şiddet içeren davranışların, hiperaktif bozukluk, dikkat eksikliği, risk alma ve huzursuz hissetme ile tutarlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir (Aksoy, 2007: 334).

Şiddet ile ilişkili bulunan diğer iki önemli değişken ise "okul başarısızlığı" ve "okula devamsızlıktır. Çocuk ve gencin okula devamsızlığı arttıkça ya da okul başarısı düştükçe şiddet içeren davranışlara daha fazla sahip olmakta ve daha fazla maruz kalmaktadırlar. Çocuk ve gencin okul başarısızlığı arttıkça şiddet ortamı içinde yer almaya başlayabileceği gibi, bu tür bir yaşam tarzına sahip olanların okula karşı ilgileri de azalabilir. Okul başarısızlığı ve devamsızlığı olan çocuk ve gençlerin sorunları daha ilerlemeden müdahale edilmesi şiddete karşı programlarda yer almalıdır (TBMM, 2007).

1.6.2. Aileye İlişkin Faktörler

Ailedeki olumsuz tecrübeler çocuğun sosyalleşme sürecini kesintiye uğratmakta ve onları suç sayılan davranışlara itmektedir (Cevher, 2007: 21). Aile içinde fiziksel şiddet uygulandığına tanıklık eden çocuklarda ruhsal sorunlar oluşmaktadır. Bu çocukların kavga etmeğe daha eğilimli, güvensiz ve saldırgan oldukları görülmektedir (Taşdan, 2009: 9-10). Bu konuyla ilgili olarak Osborne, Hawkins ve arkadaşları ailesel nedenleri şöyle sıralamaktadır: Ailenin suça karışmış olması, çocuklara kötü davranma, ailenin zayıf yönetim uygulamaları zayıf aile ilişkileri rnek gösterilebilir (Koç, 2011: 171). Babanın, annenin ya da her ikisinin çeşitli nedenlerle olmayışı, anne- babanın anlaşamaması veya boşanması, annenin psikolojik sorunlar yaşaması, ve ailenin düşük sosyoekonomik düzeyi, şiddete neden olan bir başka aileye ilişkin faktörlerdir (Balcıoğlu

ve Kılıç, 2008: 83).

Kızmaz (2006: 52)'a göre, öğrenci şiddetinin temelinde birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında aile sorunları gelmektedir. Aile içinde yaşanan şiddet ve bunun sonucu olan boşanmalar, ailelerin ilgisizliği ve aile içinde yaşanan ekonomik sorunlar bunlardan sadece birkaçıdır. Ayrıca yanlış arkadaşlıklar, iletişim beceriksizliği, zayıf bir benlik denetimi, uyuşturucu kullanma, kitle iletişim araçlarının etkisi ve okul başarısızlığı gibi birçok nedenin de bu faktörler arasında yer aldığını söylemek mümkündür (Mayti, 2015: 12).

Yapılan araştırmalarda aile içi dinamikler ve ebeveynin ilgisinin ergen ve gençlerin davranışlarıyla doğrusal ilişkisi olduğunu ortaya çıkmaktadır. Aile içerisinde etkileşim ve iletişimdeki bozuklukların bilhassa erkek çocuklarda şiddet eğilim ve riskini yükselttiği görülmektedir. Beklentilere doğru cevapların verilmemesi gözetim ve yönlendirmedeki yetersizlikler, aile disiplini ebeveynin tutarsızlıkları ergen ve gençleri suça iten etkenler olarak görülmektedir. Ailede bilhassa çocuk ve ergenle iletişimi çok olan ebeveynin doğru ve tutarlı tutumlara sahip olması için eğitilmelerinin çocuk ve gençlerin şiddet ve suça yönelmelerinin önüne geçebileceği değerlendirilmektedir (Aksoy, 2007: 334).

Aile toplumu oluşturan ve yönlendiren en değerli kavramlardan biridir. Bu kurum çocukların şiddet düzeylerini ve yönelimlerini belirleyen en önemli unsurdur. Birey dünyaya gözlerini açtığında dünyayı anlamlandırması ve güven duyması bu kurumda gerçekleşmektedir. Bu kurumda yaşanan tutarsızlıklar ve yanlış tutumlar toplumda var olacak bireyi etkilemektedir.

1.6.3. Toplumsal Ve Çevresel Faktörler

Çocuklar ve gençlerin toplum içerisindeki sosyalleşme süreçlerinde anlamlı duygusal bağlantıların, heyecan gereksinimlerini karşılayabilecek deneyimlerin, tutunabilecekleri değer sistemlerinin bulunmaması, şiddete yol açan etken olarak değerlendirilmektedir (Rauchfleisch'dan akt: User vd, 2002:167).

Okulda şiddet kavramı çok kapsamlı ve boyutlu olup, okulun içerisinde, bahçesinde, servislerinde ve okulla ilgili alanlarda ortaya çıkan şiddet olaylarının tamamını kapsamaktadır. Öte yandan okulda şiddet, okul ve çevresinde meydana gelse

de şiddete kaynaklık eden temel faktörler okul dışından beslenmektedir. Okullar toplumlara yerleşmiştir. Okul içi şiddet, okulu çevreleyen toplumda yüksek suç oranları, fakirlik, işsizlik faktörleri okullarda meydana gelen şiddet oranlarıyla bağlantılıdır (Ayar, 2010: 27). Bahar da (2006: 191) çocuk ve ergenlerin okullarda şiddete yönelmelerinin temelinde toplumsal yapının etkili olduğu savunmuştur. Birey davranışları üzerindeki toplumsal yapının etkisi kişiden kişiye göre farklı dozda olabilmektedir. Çevre denildiğinde sadece yaşanan yerin anlaşılması yanlıştır. Çocukların duydukları, okudukları kitaplar dergiler gazeteler, izledikleri filmler haberler ve sosyal medyada gördükleri de çevre tanımını oluşturmaktadır.

Debarbieux (2009) toplumsal faktörleri şöyle ifade etmektedir: Sosyal statünün düşük olması ve yoksulluk, cemaatsel örgütsüzlük, çevrede silahın ve uyuşturucunun olması, şiddet ve ırkçılık eğilimleri, gençlerin işledikleri şiddet suçlarını ve davranış bozukluklarını açıklayan faktörlerdir. Hawkins ve arkadaşlarının sistematik incelemesine göre yoksulluk 6-11 yaş arası çocukların karşılaştıkları sorunları en iyi şekilde açıklayan faktördür, bununla birlikte gene bu incelemeye göre yoksulluğun etkisi çocuk büyüdükçe azalır ve onun yerini arkadaşların etkisi ve toplumsal ilişkiler alır. Yoksulluk şiddetin nedeni olsa bile bu demek değildir ki yoksullar mutlaka şiddete bulaşırlar.

Şiddet davranışlarının daha çok erkeklerde ve hatta genç erkeklerde gözlenmesi, bireyin yaşının ve cinsiyetinin de şiddetin oluşumunda rol oynadığını ifade etmektedir. Toplumun erkek saldırganlığını onaylaması, kadın davranışlarında itaati savunması, erkekte istenilen özelliklerin “mert”, “cesur”, “korkusuz” ifadeleri ile; kadında istenilen özellikleri ise; “hanım kız”, “sessiz”, “uysal”, ifadeleri ile betimlemesi erkeklerin şiddet uygulamasına neden olmaktadır (Gözütok, 2008: 89).

Okuldaki şiddet olayları ile ilgili gözönünde bulundurulması gereken sosyal faktörler şunlardır (Kızmaz, 2006: 55):

- ✓ Silahlar ve silaha erişimin kolay olması
- ✓ Uyuşturucuya kolay ulaşılabilmesi ve kullanılması
- ✓ Şiddetin toplumda yaygın oluşu
- ✓ Çete ve benzeri suç gruplarının öğrencilerle kolay arkadaşlıklar kurması
- ✓ Kitle iletişim araçları
- ✓ Geçici nüfus yapılarının ve finansal yoksunlukların öğrencilere etkisi

- ✓ Şiddet içeriklerinin ve davranışlarının toplumsal olarak normal algılanmasını sağlayan kültürel normların varlığı

Kırmaz'ın bu faktörlerini günümüzde yaygınlaşan sosyal medya kullanımı ve sanal oyunlar da dahil edilmelidir.

1.6.4.Okula İlişkin Faktörler

Kalabalık bir yerde şiddet davranışı bireysel sorumluluğun kalkmasıyla beraber sosyal kolaylık yoluyla kısmen açıklanabilir (Allport, 2006: 128). Seksenli yıllarda yeniden ivme kazanan köyden kente göç olgusu, şehir okullarında kalabalık ve şişkinliğe yol açmıştır. Okullarda öğrenci kalabalıklığı yüzünden yapılan ikili öğretim okul hayatının temposunu yükseltmiş, eğitimi adeta sıkboğaz etmiştir. Teneffüslerden tasarruf etme uygulaması, derslerin birleştirilerek blok olarak işlenmesine dönüşmüştür. İki saat yeterince havalandırılmamış derslikteki sırasında oturmak zorunda kalan ve beş dakikalık teneffüste de zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamayan bireyin gergin olması ve asabi davranışlar sergilemesi kaçınılmazdır. Bu kaçınılmazlığın sonucu gençlerin şiddete dönüşebilen davranışlarıdır. Başka bir deyişle, okulun öğretim biçimi şiddete davetiye çıkarmaktadır (Çınar, 2007: 4).

Kişinin bulunduğu çevre şiddet davranışına eğilimliyse, birey grup aidiyetinin verdiği güvenle daha kolay şiddet davranışı gösterebilir. Çünkü kalabalıkla ya da grupla yaptığı davranış yanlış dahi olsa kişi bireysel sorumluluğun kalktığını düşünür ve kişi psikolojik olarak daha kolay hareket eder. Çünkü yaptığı davranış yanlış da olsa kendisi yapmamıştır, grup yapmıştır (Çevik, 2017: 42). Öğrenci, bu sosyal alanda hangi davranışının toplumda kabul gördüğünü ya da işine yaradığını görürse o davranışı benimser ve sıklıkla sergiler. Örneğin, okulda öğretmenin ya da arkadaşının sorun çözmede otoriteyi ya da şiddet içerikli bir davranışı kullandığını gören öğrenci, kendisi de sorun çözmede buna benzer yolları seçer. Benzer şekilde, okulda ya da sınıfta şiddet yerine daha uygun iletişim becerilerinin seçildiğini ve sorunların bunlarla çözüldüğünü gören öğrenci kendisi de bu yolları dolaylı yollara tercih eder. Okul, bireye sosyalleşmek için çok değerli fırsatlar verir (Allport, 2006: 138).

Amacı ve hedefleri ile iyi planlanmış ve disiplinle yaşama geçirilen eğitimde birey gelişip geleceğe hazırlanırken, amaç ve hedeflerinden uygulama süreçlerine kadar

problemli eğitimlerin öğrencilerdeki birçok probleme kaynaklık ettiğini söyleyebiliriz. Bilhassa okul başarısızlığı, disipline geleneksel yaklaşım, okul-aile-öğrenci etkileşimindeki kanalların problemli olması, okul çevresindeki güvensiz oluşumlar gibi etkenler öğrencinin okuldan kopmasına ve akabinde problem üreten çevrelerle yakınlaşmasına sebep olmakta ve çocuğa zararlı bir sosyal çevre oluşturmaktadır (Cevher, 2007: 21). Okul genelinde şiddete bakıldığında, şiddet gören öğrenci, aynı zamanda şiddet uygulayan kişidir. Şiddet uygulayan öğrenci, ya ailesi ya öğretmeni ya da arkadaşı tarafından şiddet görmüştür. Öğrencinin seyrettiği şiddet içerikli diziler, filmler ve oyunlardan dolayı şiddet eğilimi de artmaktadır (Taşdelen, 2006: 36). Üstün vd. (2007: 113-114) yaptıkları araştırmada ergen ve gençlerin şiddete bulaşmalarında okulun etkisinin önemli düzeyde olduğu sonucuna varmışlardır. Bunun sebebinin de okullardaki denetim yetersizliğinin, disiplinin bozukluğunun, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerindeki yetersizliklerin, öğrenci sayılarının yüksekliği ve sosyal etkinliklerin içerik ve sayıca yetersiz oluşu olarak değerlendirmişlerdir.

Okula ilişkin diğer bir faktör de, okullarda oluşturulan çeteleşmedir. Çeteler, kurbanlarını genellikle yeterli derecede korunmayan ve dışlanmış bireylerden seçerler. Güvenliğin yetersiz olduğu okullarda öğrencilere ve öğretmenlere karşı saldırılar çok yaygındır. Öğretmenlere ve okul yöneticilerine saldırma, tehdit, şantaj ve haraç gibi davranışlar okuldaki çeteleşmenin bir sonucudur (Kızmaz, 2006).

1.6.5.Arkadaş Çevresine ilişkin Faktörler

Gençler gibi çocuklar da vakitlerinin büyük bir bölümünü arkadaşlarıyla değerlendirmektedirler. Özellikle ergenlik yıllarında büyüme ve gelişimde sürecinde bireyin arkadaş çevresi önemli bir konuma gelmektedir. Bu yaşlarda kendilerine yakın akranlar arasında bulunmak birey açısından önemli bir hal almaktadır. Aynı grubun içerisinde olmak pek çok araştırmada ortaya konulduğu gibi bireyin davranışlarının arkadaş grubunca belirlendiği ya da grubun tutumlarının grup üyelerince kolayca benimsendiği görülmektedir. Bu olumlu ve olumsuz tüm davranışlar için geçerlidir. Çocuğun arkadaşlarından etkilenme süreci yoğun olarak okul döneminde başlamaktadır. Aile ortamında geçen zamandan sonra karşılaşılan sosyal çevre olarak arkadaş grupları ve okullar bireyin yaşamında önemli etkiler yaratmaktadır (TBMM, 2007).

Bireyin akranları, kişiliğinin gelişimi ve kendilerini değerlendirmeleri için önemli katkılar sağlar. Karşılıklı eşitliğe dayanan akran ilişkileri, bireyin kimlik gelişimi, cinsel kimliğin yerleşmesi, sosyal rollerin benimsenmesi gibi alanlarda etkili olmaktadır. Ebeveynlerin olmadığı yaşam alanlarında akran ilişkileri duygusal destek ve güvenliğin sağlanmasında aktif rol oynar. Ancak aileleri gibi akran gruplarının birbirine karşı koruyucu ve sorumlu olduklarını söylemek olanaklı değildir (Gökdağ, 2002: 61). Bireyin şiddet eğilimiyle arkadaş grubunun şiddet eğilimi ile arasında anlamlı düzeyde doğrusal ilişkiler tespit edilmiştir. Ayrıca aidiyet duygusu, okula bağlılık gibi konuların da şiddet eğilimi üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Şiddet eğilimi olan öğrencilerin okula aidiyetlerinin zayıf olduğu kendilerini okulun değerli ve anlamlı bir parçası olarak görmediği, gruba aidiyetlerinin daha çok olduğu araştırmalar ile ortaya konmuştur (Balkız, 2005: 60).

Suçlu arkadaşlarla ve özellikle çeteler düzeyinde ya da aile bireyleri düzeyinde ilişkiler güçlü bir şiddet eğiliminin ön etkenleridir ve bunların çocuğun şiddete bulaşmadaki rolleri çok önemlidir. Çocuğun 14 yaşındayken bir çeteye dahil olması, 18 yaşına geldiğinde şiddet olaylarına bulaşma ihtimalini üç kat, 16 yaşındaki ergenlerinkini de dört kat artırır. Başka bir düzlemde, dışlanma, arkadaşlarla sık sık kavga etmek de daha sonra çok sık görülebilecek sıkıntıların ön etkenleridir (Debarbieux, 2009). Bourduin vd., (1998) okul başarısızlığı yaşayan çocukların kendileriyle benzer sonuçlar yaşamış ve anti sosyal tutumlara sahip akran gruplarına dahil olma eğiliminde olduklarını vurgulamaktadır. Saldırgan davranışlar gösterenlerin büyük bölümünün akranlarıyla birlikte anti sosyal tutumlar geliştirdikleri ve şiddet ve suça meylettikleri görülmektedir (Kızmaz, 2006: 68). Eitle'ye (2005) akran baskısına direnememek, akranlarınca onaylanma ve gruba ait olma ihtiyaçları ergenlerin olumsuz tutumlar geliştirmelerine sebep olabilmektedir. Riskli diyebileceğimiz birçok tutum ve davranışın altında ergenlerin akran gruplarıyla olan ilişkileri sebep olabilmektedir. Aynı çalışmada tütün, alkol ve madde kullanımına karşı koruyucu faktörler olarak zararlı davranışları olan akran gruplarıyla ilişkinin zayıflatılması etkili olduğu değerlendirilmiştir (Eke, 2007: 36).

1.6.6. Teknoloji ve Medya Faktörü

Günümüz sosyal yaşamı ergen ve gençler açısından akran yaşı olarka nitelenebilmekte (Orhon, 2011) ve akran yaşında bütün iletişim süreçleri ile medyanın

bilgisayar ve cep telefonunda takip edilebildiği bir teknolojik zemin üzerinden yürütülebilmektedir. Günümüzde ulaşılan teknolojik zemin çocuğun geleceğini sadece ergenlikten itibaren değil anne karnında iken etkilemeye başlamaktadır (Ertürk, 2011: 552-53).

Şiddet davranışlarının ortaya çıkmasına etki eden nedenlerden birisi de medyadır. Medyadaki şiddetin çocuklarda farklı tepkilerin gelişmesine neden olduğu belirtilmektedir. İlk olarak, silah türleri, ölüm ve işkence çeşitleri, kas ve silah gücünü sorgulama, karşı çıkma yöntemleri vb. ile çocukların yaşlarına uygun olmayan konularda merak duygusu gelişmektedir. Oyuncak, kitap ve film piyasasının bu merakı desteklemesi ile oyunlarda şiddet doğallaşmaktadır. İkinci olarak, medyada gördüğü yetişkinlerin davranışlarına özenen çocuklarda, düşünmeksizin onlar gibi konuşma ve davranma biçimleri ortaya çıkmaktadır. Davranışta erken büyüme ve erken cinsel kimlik gelişimi oluşmaktadır. Üçüncü olarak, yaşanan olayları görmezden gelme bir anlamda sanal olarak algılama, duyarsızlaşma, hiçbir tepki vermeme, kendi gerçekliğine yabancılaşma ve öğrenilmiş çaresizlik vb. gelişmesine neden olmaktadır. Şiddet etkisinde, söyleneni sorgulamada yapan ve ya edilgen çocuk tipi oluşmaktadır. Son olarak, günümüzde medyadaki şiddetin yoğunluğundan doğan korku, çocukların yaşama ve yetişkin dünyasına olan güvenini sarsmakta, onları çaresizliğe ve umutsuzluğa doğru sürüklemektedir. Şiddet içselleşerek yeniden ortaya çıkabilmektedir. Doğal yaşamın gerektirdiği şiddet tepkisi ile kişilik bozukluğundan oluşan şiddet tepkisini birbirinden ayıramama yaygınlaşmaktadır (Koç, 2011: 6-7; Mayti, 2015: 29).

Gelişip yaygınlaşan kitle iletişim araçları sayesinde şiddet seyirlik bir konu haline gelmiş, kişisel tutumlara rehberlik eden ve sürekli yeniden üretilen kodlarla gündelik olarak tüketilen medya ürünleri üzerinden yayılan ötküler aracılığı ile şiddet herkesin özel yaşamına çok yakın hale gelmiştir. Öykü ve hikayeler ile sunulan şiddet öğrenilmiş bir davranış şekli olarak ergen ve gençlerin yaşamına sinsice girmektedir (Aziz'den akt: Güz, 2006: 87).

Teknolojik gelişmeler ülkeler için gurur verici bir durum olabilir, geleceğimizin teminatı olarak görülebilir fakat asıl teminatımızın çocuklar olduğu unutulmamalıdır. Çocuklara karşı bilişim araçlarıyla işlenen suçların önlenmesine ilişkin önlemlerin alınması bir ülkenin değil tüm insanlığın sorumluluğudur(Terkeşli, 2007: 197).

Konunun uzmanları televizyonun çocuklar üzerindeki uzun dönemli olumsuz etkilerini şu şekilde ifade etmektedirler (İpek, 2007: 237-239):

- Gelişen çocuk beyninde dünya tehlikelerle dolu bir yer olarak şemalandırılıyor,
- Ergenler, sosyal problemlerin çözümünde şiddetin etkili olduğu kanaatine ulaşıyor,
- Saldırganlık ve şiddet çocuklar ve gençler tarafından olağan algılanır hale geliyor

Çocuğun dış dünyayı algılamak için kullanabileceği en gelişmiş duyu organı gözüdür ve dış dünyadaki olayları daha çok gözü ile algılamaktadır. Bu nedenle bir çocuk için öğrenme, gördüğünü taklit etmedir. Çocuğun izlediği televizyon programları günlük sosyal davranışlarını etkilemektedir. Çocuk bedensel, duygusal ve düş gücü bakımından yetişkin insanlardan farklı özellikler göstermektedir. Bu nedenle televizyondaki saldırganlık sahneleri, çocukları yetişkinlerden farklı düzeyde etkilemektedir (Güngör 1994).

Son yıllarda sosyal medya kullanımı ile okul başarıları arasındaki ilişkiler araştırma konusu edilmektedir. Facebook kullanımı ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada facebook kullanımının öğrencilerin motivasyonlarını olumsuz etkilediğini, sosyal ilişkilerine zarar verdiğini, lise öğrencilerinde mağduruyetler yarattığını ve sosyal paylaşımın öğrencilerin öğrenmesini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada öğrencilerin facebookda paylaşılan içeriklerden dolayı şiddeti öğrenip birbirlerine karşı kullandıkları da ortaya çıkmıştır (Şahin ve Sarı, 2009: 53).

1.7.OKUL ŞİDDETİNİN SONUÇLARI

Dünyada hızla artan şiddet olayları toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Benzer şekilde ülkemizde de etkileri yaşanmaktadır. Artan bu şiddet olayları ilköğretim çağındaki çocuk ve gençleri bile içine alarak kronik bir probleme dönüşmüştür (Dönmez,

2010: 18).

Amerikan Ulusal Okul Psikologları Derneği (2002), okulda disiplin sağlamak için öncelikli olarak cezanın değil, sınıf içinde etkili bir öğretim uygulanması gerektiğini nedeni ise, bedensel cezanın çok riskli ve olumsuz etkileri olabileceği gibi çocuğu cezadan kurtulmak için yalan söylemeye ve sinsi olmaya itebileceğini vurgulamıştır. Şiddet davranışları ve zorbalık öğrencilerin psikolojik esenliklerini olumsuz etkiler ve ruh sağlıklarına zarar verir. Şiddet görmüş öğrencilerde şu sonuçlarla karşılaşmaktadır (Koç-Yıldırım, 2003: 26-28):

- Korku ve endişe artışı
- Okula duyulan sempatinin azalması
- Okulda zorbalık yaşanan çevrelerden kaçınma,
- Okuldan kaçma,
- Kaygı, kızgınlık ve çaresizlik duygularının yükselmesi,
- Kronik rahatsızlıkların başlaması,
- İntihara yönelme,
- Başarının düşmesi,
- Benlik saygısının azalması

Zayıf olarak algılandıkları ve diğer arkadaşlarının statü kaybetmesine neden olacağını düşündükleri için yalnız bırakılmalarına; seyrek de olsa uyku sorunlarına, alt ıslatmaya, baş ve karın ağrılarına neden olabilir (Koç-Yıldırım,2003: 29-30).

1.8. ŞİDDETİN ÖNLENMESİ

Öğrencilerin şiddet eğilimleri üzerine yoğunlaşmış ve sonuçlar doğrultusunda öneri ve çözüm geliştirmişlerdir. Bazı çalışmalar, öğrencilerin ders dışı katıldıkları sporsal aktivitelerin psikolojik rahatlama ve saldırganlık üzerine olumlu etkisi olduğunu tespit etmiştir (Uluişik, 2015: 15).

Yapılan çalışmalar, saldırganlık ile empati arasında negatif ilişki olduğunu göstermektedir ve empati eğitimi alan bireylerin, şiddet eğilimi azalmaktadır (Çankaya,

2014: 57).

Öğrencilerde şiddet eğilimlerinin gelişmesini önlemek için tüm medya yayınlarının öncelikle çocukların gelişimine zarar verecek içeriklerden arındırılması gerekir. Bunun yasal zemini ve denetim mekanizması geliştirilmelidir (Cheviron, 2011).

Şiddet içermeyen değer sistemleri, davranış ve tutum kalıpları eğitimde kalıcı davranışların kazandırılmasında önemli yere sahiptir. Bunu için çocuğun içinde olduğu toplumsal çevrenin, kitle iletişim araçlarının ve kültürel zeminin izlenerek çocukların gelişimine katkı sunacak içerikler barındırması ve çocukların şiddete karşı tutum geliştirmelerini sağlayacak öğrenme ortamlarının yaratılması için hukuki ve kültürel önlemler alınmalıdır. Bunun için bütün insanların sorumluluk taşıması gerektiği vurgulanmalıdır (User vd, 2002: 163). İnternetin çocuklar ve gençler arasında hızla yaygınlaşması okullara ve polise yeni sorumluluklar doğurmaktadır. Polis zararlı içeriklerin çocuk ve gençlere ulaşmasını engelleyecek yazılımlar geliştirmeli, okul bu konularda farkındalık eğitimleri yürütmelidir (Shaw, 2008). Öğrenciler eğer kendilerine zarar verecek medya içerikleri ve akran grupları ile ilgili bilinçlendirilirse, bilerek kendilerine zarar verecek gruplardan uzak dururlar. Öte yandan çocuklar ve gençler kendilerine katkı yapacak arkadaş grupları ve medyalar hakkında da bilgilendirilerek gelişimlerine destek olunmalı bu konularda aileler ve okullar işbirliği sağlamalıdır (Başar, 1999: 82).

Johnson, (2009: 450-463) ABD’de 2007-2008 yıllarında okulda şiddeti önlemeye yönelik yapılmış 25 araştırma makalesini incelemiş ve bu araştırmalardan şu bulgulara ulaştığını bildirmiştir. Şiddetin düşük olduğu okul öğrencilerinde şu tutumlarla karşılaşmaktadır:

- ✓ Öğrenciler okul kurallarını biliyor ve kuralların adil uygulandığını düşünüyor
- ✓ Öğrenciler, öğretmenleriyle pozitif ilişkileri olduğunu düşünüyor,
- ✓ Okullarına karşı aidiyet hissediyorlar,
- ✓ Sınıflarına karşı aidiyet hissediyorlar,
- ✓ Öğrenmeye odaklanmış olumlu tutuma sahiptirler,
- ✓ Düzenli bir okul ortamlarının olduğunu değerlendiriyorlar.

Johnson, (2009: 464) bu bulgulardan hareketle şu sonuçlara ulaştığını bildiriyor: Okulun sosyal ve fiziksel çevresi, okul şiddetini azaltmak için müdahale olanakları sunuyor gibi görünmektedir. Ancak, okul ortamı değişkenlerinde tutarlılık olmayışının yanı sıra uzunlamasına ve deneysel araştırma tasarımlarının olmayışı da bu bulguların uygulanabilirliğini sınırlamaktadır.

Okul şiddetinden korumaya yönelik Türkiye’de yapılan araştırma ve uygulamaların yeterli olduğunu söylemek olanaksızdır. Bu konuda birçok ülke gibi ülkemizde de yasal ve uygulama olarak sorunlu alanlar bulunmaktadır. Daha kapsamlı araştırmalar yapıp bunlar popülist içerik kazandırılarak çocuk ve gençlere ulaştırılmalı ve çocukların ve gençlerin dikkatleri uyarılmalıdır.

1.9. PROBLEM

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır. İnsanların eğitimi için uygun koşulların sağlandığı özel ve kamu kurumları, okullardır. Okullarda bireyler, formal eğitim dışında informal eğitimle de hayata hazırlanmaktadır. Okullarda kurallı bir bilgi sistematigi içerisinde öğrencilere verilmek istenenlerin dışında planlanmayan bilgiler, alışkanlıklar ve hareket biçimleri de kazandırılmaktadır. Bu kazanımların doğru ve düzenli bir şekilde uygulanmasına karşın istenmeyen davranış biçimleri eğitim gören bireylerde ortaya çıkabilmektedir. İstenmeyen davranış biçimleri kendini bazen şiddet olarak gösterebilmektedir. DSÖ (2002) şiddeti "bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanma." olarak tanımlamıştır (Özgür, Yörükoğlu, Arabacı, 2011: 54).

Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi göz önünde bulundurulduğunda başlıca gereksinimlerinden biri; güvenlik ihtiyacıdır. Okulun temel görevi çocukları ve gençleri eğitmek, ayrıca yetişkinler dünyasında var olabilmeleri için onlara destek olmaktır. Okulun karşılaması gereken bir diğer ihtiyaç ise öğretmen/öğrenci için güvenli bir alan oluşturmaktır. Kısaca okul, öğrenci ve öğretmenin her türlü fiziksel/psikolojik tehditlere karşı kendini güvende hissedebileceği, başkaları ile birlikte öğrenme ve çalışma fırsatları bulabileceği, bireysel farklılıkların doğal kabul edildiği bir iletişim alanı oluşturmak zorundadır. Çevre faktörlerinde ise aile içi yaşanan olayların, sosyal medya yaygınlığının,

arkadaş grubunun doğru seçilememesi gibi unsurların bireyin, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmasına sebep olabildiği görülmektedir. Birey aynı şiddet çeşitlerin, çevresinde bulunan bireylere yansıttığı gözlenmektedir. Doğal olarak okul toplumunu oluşturan bireyler içinden geldikleri toplumun özelliklerini de beraberlerinde okula getirmekte okul dışında öğrendikleri davranışları okula taşımaktadırlar. Bu davranışlar olumlu olduğu gibi olumsuz davranışlar da olabilmektedir (Hoşgörür, Orhan, 2017: 24). Genellikle suç eğilimi sosyo-ekonomik bakımından geri kalmış, anne baba veya her ikisinin bulunmadığı, arkadaşlar, okul, çevre, aile tutum ve davranışlarındaki farklılıkların bulunduğu, aile içerisinde yeteri kadar sevgi görmemiş, baskı ve şiddete uğramış gençlerin suç işlemeye daha yatkın olduğu görülmektedir (Gürsoy, 2009: 16).

Şiddete ilişkin tanımlamalar, şiddetin sadece fiziksel davranış biçimiyle sınırlanmadığı fiziksel ve fiziksel olmayan olumsuz ve zarar verici güç kullanımı olarak da ifade edildiğini göstermektedir. Buradan hareketle, kişilik faktörlerinin tek başına anti sosyal ve şiddet davranışına yol açmadığını genellikle birden fazla etmenin şiddet davranışında rol oynadığı söylenebilir. Nedenlerin ve risk faktörlerinin bilinmesi şiddet davranışının doğasının anlaşılması ve şiddete karşı koruyucu önlemlerin oluşturulması için gereklidir (Aküzüm, Oral, 2015: 2). Aynı zamanda şiddet türlerine bakıldığında, şiddetin, kişinin kendisine yönelik uyguladığı şiddet, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet olarak sınıflandırıldığı görülmektedir.

Kendine Yönelik Şiddet; bireyin kendi yaşamına, kendi hür iradesi ile son vermesi (ihtihar), ayrıca kendine yönelik fiziksel şiddet (yaralama, bedene zarar verme)uygulamasıdır. Kişiler Arası Şiddet; genellikle akranlar arasında birbirine uygulanan şiddet, aile içi veya dışarıdan birinin çocuk, kadın ve yaşlıları yönelik uyguladığı şiddet. Aynı zamanda tanıdık bir kişi ya da yabancı bir kişinin uyguladığı şiddete denir. Kolektif Şiddet; savaş durumu zamanında devletler tarafından kullanılmaktadır ve bazen uluslararası ilişkiler, politik bilimler ve yeni güvenlik çalışmaları tarafından ele alınana analizlerde görünmektedir (Bal, 2014: 10). Bazı çalışmalarda okul türleri ile suç ve şiddet davranışları arasında bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmalar yapısal, kültürel (okul atmosferi ve akran grupları)üzerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye’de devlet liseleri, düz, meslek ve anadolu liseleri şeklinde sınıflandırılmıştır. Okul türü ve okul çevresinin, öğrencileri şiddete yönelttiği görülmektedir (Ünlü, Evcin, Burakgazi, Dalkılıç, 2013: 153).

Toplumsal bir sorun olan "şiddet"in, okullarda son bulmasına yönelik eğitimlerin düzenlenmesine rağmen, şiddet olaylarının önüne geçilemediği gözlenmektedir. Öğrencilerin kişiler arası ve kendine yönelik şiddet uyguladığı günümüzde haberlere oldukça fazla yansımaktadır. Toplumun kronik bir problemi haline gelen "şiddet"in eğitim verilen kurumlarda ve özellikle meslek lisesi öğrencilerinde görülmesi, bu konuda araştırma yapılması gerekliliğini öne çıkarmaktadır.

1.10.AMAÇ

Bu araştırmanın amacı İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde ki öğrencilerin şiddet eğilimleri ve şiddete yönlendiren çevre faktörlerini incelemektir. Araştırma amacına ulaşmak için şu problemlere cevap aranmıştır?

Öğrencilerin şiddet eğilimleri ne düzeydedir?

Öğrencilerin şiddet eğilimleri cinsiyete göre farklılaşıyor mu?

Öğrencilerin şiddet eğilimleri devam ettikleri okullara göre farklılaşıyor mu?

Öğrencilerin şiddet eğilimleri geldikleri sosyo ekonomik gruplarına göre farklılaşıyor mu?

Öğrencilerin şiddet eğilimleri devam ettikleri bölümlere göre farklılaşıyor mu?

1.11. ÖNEM

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde okuyan öğrencilerin, şiddet eğilimleri kronik bir sorundan çıkmalı ve ilgili kişilerin bu soruna kalıcı çözümler getirmeleri önem arz etmektedir. Aksi takdirde okul yaşantısında büyük bir sorun olan "şiddet" olayları büyüyerek, toplumun kalıcı bir problemi olarak devam edeceği ön görülmektedir. Şiddet eğilimine yönelten çevresel faktörleri ve öğrencilerin okul yaşamlarının araştırılması gerekmektedir.

Bu araştırma sonucunda elde edilecek bulgular, öğrencileri şiddete yönelten faktörleri ortadan kaldırmak için idari kadronun ve öğretmenlerin çözüm yolu bulmaları

için yardımcı olacağı umulmaktadır.

1.12.VARSAYIMLAR

Araştırmaya katılan katılımcılar gerçek görüşlerini ifade etmişlerdir.

1.13. SINIRLILIKLAR

Araştırma, İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan, 12 resmi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde 2018-2019 eğitim yılında öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.

1.14.TANIMLAR

Okul: Okuyup yazma öğretiminden başlayarak en yüksek düzeyde bilim ve sanat bilgisi vermeye değin çeşitli derecede toplu öğretimin yapıldığı, verildiği yer.

Öğrenci: TDK' ya göre öğrenci, Öğrenim görmek amacıyla herhangi bir öğretim kurumunda okuyan kimseye denir.

Öğretmen: Eğitim ve öğretimin eksiksiz devam etmesi için eğitim kurumlarında görev alan, alanında uzman ve pedagojik formasyona sahip kişilerdir.

Okul Müdürü: Öğretim müfredatı, öğretim personelinin faaliyetleri, okuldaki sekreteryaya ve okul içi eğitim öğretim çalışmalarını planlayıp organize ve koordine ederek düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlayan kişidir.

Şiddet: Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunmasıdır.

BÖLÜM 2. YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, betimsel tarama modelinde yapılmış bir çalışmadır. Çalışma Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde yaşanan şiddet türleri, şiddete maruz kalan kesim ve şiddet eğilimine sebep veren çevre faktörlerini konu edinen bir araştırmadır. Yönetici ve öğretmenlere çözüm için referans olacak bu araştırma, İstanbul Pendik ilçesinde bulunan Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri öğrencilerinin şiddet eğilimlerini ve maruz kaldıkları şiddeti, çevresel faktörleri ele alır. Tarama modeli, bir olgunun mevcut durumunun ortaya koyan araştırma türüdür(Karasar, Eylül 2016).

2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini, İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan 12 resmi mesleki ve teknik anadolu lisesinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. 12 resmi mesleki ve teknik anadolu lisesinde okuyan toplam öğrenci sayısı 11.324 kişidir. Araştırmanın örneklemini ise, İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan resmi mesleki ve teknik anadolu liselerinin içinden; orta üst, orta ve orta alt sosyoekonomik semtlerde bulunan toplam 6 okuldan rastgele seçilen 11. sınıf olan 360 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırma örneklemini İstanbul ili Pendik ilçesindeki meslek liseleri arasından tabakalı örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Tabakalı örneklemin tercih edilmesinin sebebi farklı bölümlerden öğrencileri araştırmaya dahil edilmesi içindir. Örneklem belirlenmesinde önce sosyo ekonomik düzeye göre okullar arasında ve bölümler arasında tabakalama yapılmıştır (Altunışık , 2004; Büyüköztürk, 2018).

Araştırma 360 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırmaya katılım öğrencilerin gönüllülüğü esas alınarak sağlanmıştır. Örneklem Sosyo-Demografik Değişkenlere

Dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Örneklemenin Demografik Değişkenlere Dağılımı

<i>Değişken</i>	<i>Alt grup</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>Geç. %</i>	<i>Yığıl. %</i>
Cinsiyet	kız	111	30,8	30,8	30,8
	erkek	249	69,2	69,2	100,0
Okul	1,00	66	18,3	18,3	18,3
	2,00	54	15,0	15,0	33,3
	3,00	59	16,4	16,4	49,7
	4,00	65	18,1	18,1	67,8
	5,00	48	13,3	13,3	81,1
	6,00	68	18,9	18,9	100,0
Bölüm	otomasyon	22	6,1	6,1	6,1
	kimya	43	11,9	11,9	18,1
	mobilya	21	5,8	5,8	23,9
	motor	34	9,4	9,4	33,3
	çocuk gelişimi	59	16,4	16,4	49,7
	bilişim	65	18,1	18,1	67,8
	adalet	48	13,3	13,3	81,1
	makine	68	18,9	18,9	100,0
Sosyo-Ekonomik Düzey	alt	133	36,9	36,9	36,9
	orta	114	31,7	31,7	68,6
	üst	113	31,4	31,4	100,0
toplam		360	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan öğrencilerin %30,8'i (111) kız, %69,2'i (249) erkektir. Öğrenciler 6 farklı okula devam etmektedir. Öğrencilerin devam ettiği okullara 1 ile 6 arasında numaralar verilmiştir. Öğrencilerin %6,1'i (22) otomasyon, %11,9'u (43) kimya, %5,8'i (21) mobilya, %9,4'ü (34) motor, %16,4'ü (59) çocuk gelişimi, %18,1'i (65) bilişim, %13,3'ü (48) adalet ve %18,9'u (68) makine bölümünde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin %36,9'u (133) alt %31,7'si (114) orta %31,4'ü (113) üst gelir grubundan gelmektedirler.

2.3. VERİLER VE TOPLANMASI

Bu araştırma için gerekli verilerin elde edilmesi amacıyla bir adet ölçme aracı kullanılmıştır. Bu ölçek Şiddet Eğilimi Ölçeği'dir. Göka, Bayat ve Türkçapar,(1995) tarafından yürütülen "Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık ve Şiddet Eğilimleri" konulu araştırmada kullanılmak üzere geliştirilmiştir. T.C.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun "Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet" konulu araştırmasında 7-14 yaş grubu çocukların şiddet eğilimlerini ölçmek için temel yapısı değiştirilmeksizin yeniden desenlenmiş ve kapsam geçerliliği sağlanmıştır. Araştırmada öğrencilerin saldırganlık eğilimlerini belirlemek amacıyla kullanılan ölçek toplam 20 ifadelik bir ölçektir. Ölçekte yer alan ifadelere verilen yanıtlar 4'lü Likert ölçeğinde düzenlenmiştir. Değerlendirmeler çok uygun seçeneğine 4, hiç uygun değil seçeneğine 1 puan verilerek yapılmıştır. Ölçekte yer alan tüm ifadeler tek yönlüdür. Buna göre, ölçekten alınan puanların yüksekliği öğrencinin şiddete eğiliminin yüksek olduğunu, düşük puan ise tam tersi bir durumu göstermektedir. Ölçeğin kullanım izni, ölçeği geliştiren yazarlardan e-posta aracılığı ile alınmıştır.

Veriler, ölçek ve sosyo demografik değişkenlerin bulunduğu veri toplama formlarının öğrencilerce doldurulması suretiyle toplanmıştır.

2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMU

Veriler kullanılabilirlik denetiminden geçirildikten sonra bilgisayara aktarılmış ve çözümlemeler için gerekli tüm hesaplamalar "SPSS (Statistical Package For Social Sciences) for Windows" (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı) paket programından yararlanılarak yapılmıştır.

Şiddet eğiliminin cinsiyete göre farklılaşmasını sınamak için yapılan bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Şiddet eğiliminin araştırma yapılan 6 okulda ve öğrencilerin geldiği sosyo-ekonomik gruplara göre farklılaşmasını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi Anova testleri yapılmıştır. Anova testlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılaşmaların hangi alt gruplar arasında olduğunu tespit etmek için, homojen dağılımlar için kullanılan post hoc LSD testidir.

Şiddet eğiliminin öğrencilerin okuduğu bölümlere göre farklılaşmasını sınamak için yapılan non parametrik Kruskal Wallish H testi, farklılığın hangi bölümler arasında anlamlı düzeyde olduğunu ikili karşılaştırmalarla sınamak için non parametrik Mann Whitney U Testi yapılmıştır.

BÖLÜM 3. BULGULAR

Araştırma analizlerinden önce dağılımın normalliği ve güvenilirliği sınanmış ve şu bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 2: Dağılımın normalliği

Şiddet Eğilimi	Toplam	
	İstatistik	sh
Çarpıklık (Skewness)	0,49	0,13
Basıklık (Kurtosis)	0,05	0,26

Tabloda görüldüğü gibi araştırma verilerinin dağılımı çarpıklık (0,49) ve basıklığı (0,05) -1 ile +1 arasında olduğu için normal dağılımdır (Büyüköztürk vd., 2012)

Tablo 3: Verilerin güvenilirliği

Ölçek	Cronbach's	
	Alpha	N
Şiddet Eğilimi	0,856	20

Tabloda görüldüğü gibi, 20 maddelik şiddet eğilimi ölçeği ile toplanan verilerin güvenilirliği için yapılan iç tutarlılık analizinde Cronbach Alpha 0,856 değeri ile yüksek güvenilirlik düzeyindedir (Büyüköztürk vd., 2012).

3.1.ŞİDDET EĞİLİMİNİN DÜZEYİ

Şiddet eğiliminin düzeyi için temel betimleyici istatistik kullanılmıştır.

Tablo 4: Şiddet eğiliminin düzeyi betimleyici istatistiği

Ölçek	N	min.	max.	X_{ort}	SS
Şiddet Eğilimi	360	21,00	75,00	42,73	10,26

Tabloda görüldüğü gibi, şiddet eğiliminin öğrencilerdeki düzeyi 42,73'tür (ss=10,26). Veri toplama aracı 4'lü likert olup toplan puanlar 20-35 puan aralığı çok

düşük, 36-50 arası düşük, 51-65 arası için yüksek ve 66-80 arası için çok yüksek düzey olarak nitelendirilmiştir. Araştırmada elde edilen ortalama örneklemdaki öğrencilerin şiddet eğiliminin ($X_{ort}=42,73$) düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

3.2. ŞİDDET EĞİLİMİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE FARKLILAŞMASI

Şiddetin demografik değişkenlere göre farklılaşması için fark testleri yapılmış ve aşağıda sunulmuştur.

Tablo 5: Şiddet Eğiliminin Cinsiyete Göre Farklılaşması

Şiddet Eğilimi	İstatistik			Levene		t testi		
Cinsiyet	N	X_{ort}	SS	F	p	T	sd	p
kız	111	41,12	11,11	1,79	0,181	-2,00	358,00	0,047
erkek	249	43,45	9,80					

Tabloda görüldüğü gibi, şiddet eğiliminin cinsiyete göre farklılaşmasını sınamak için yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda erkekler ile kızların şiddet eğilimleri arasındaki farklılaşma $p<0,05$ düzeyinde erkekler lehine anlamlı bulunmuştur.

Tablo 6: Şiddet eğiliminin okullara göre farklılaşması

Okul	N	X	SS	Var.K	KT	Sd	KO	F	p
1,00	66,00	47,45	11,16	G.İç	3414,04	5	682,81	7,02	,000
2,00	54,00	42,83	8,47	G.arası	34413,28	354	97,21		
3,00	59,00	38,22	9,09	toplam	37827,32	359			
4,00	65,00	39,82	10,32						
5,00	48,00	43,35	10,89						
6,00	68,00	44,31	8,93						
toplam	360,00	42,73	10,26						

Tabloda görüldüğü gibi, şiddet eğiliminin araştırma yapılan 6 okulda farklılaşmasını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA testi sonucunda, öğrencilerdeki şiddet eğiliminin okullar arasındaki farklılaşması $p<0,001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($p=0,000$; $F=7,02$).

Anlamlı farklılığın hangi okullar arasında anlamlı düzeyde olduğunu sınamak için post hoc LSD testi yapılmış ve aşağıda sunulmuştur.

Tablo 7: Şiddet eğiliminin okullar arasındaki anlamlı farklılaşması

X_i	X_j	$X_{(i-j)}$	Sh	p
1,00	2,00	4,62121*	1,81	,011
	3,00	9,23421*	1,77	,000
	4,00	7,63916*	1,72	,000
	5,00	4,10038*	1,87	,029
	6,00	3,15	1,70	,066
2,00	1,00	-4,62121*	1,81	,011
	3,00	4,61299*	1,86	,013
	4,00	3,02	1,82	,097
	5,00	-0,52	1,96	,790
	6,00	-1,48	1,80	,412
3,00	1,00	-9,23421*	1,77	,000
	2,00	-4,61299*	1,86	,013
	4,00	-1,60	1,77	,369
	5,00	-5,13383*	1,92	,008
	6,00	-6,08848*	1,75	,001
4,00	1,00	-7,63916*	1,72	,000
	2,00	-3,02	1,82	,097
	3,00	1,60	1,77	,369
	5,00	-3,54	1,88	,060
	6,00	-4,49344*	1,71	,009
5,00	1,00	-4,10038*	1,87	,029
	2,00	0,52	1,96	,790
	3,00	5,13383*	1,92	,008
	4,00	3,54	1,88	,060
	6,00	-0,95	1,86	,608
6,00	1,00	-3,15	1,70	,066
	2,00	1,48	1,80	,412
	3,00	6,08848*	1,75	,001
	4,00	4,49344*	1,71	,009
	5,00	0,95	1,86	,608

Tabloda görüldüğü gibi, şiddet eğiliminin hangi okullar arasında anlamlı farklılık gösterdiğini sınamak için yapılan post hoc LSD testi sonucunda;

1 nolu okul ile; 2 nolu okul arasında $p < 0,05$ düzeyinde 1 nolu okul lehine, 3 ve 4 nolu okullar arasında $p < 0,01$ düzeyinde 1 nolu okul lehine, 5 nolu okullar arasında $p < 0,05$ düzeyinde 1 nolu okul lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

2 nolu okul ile; 3 nolu okul arasında $p < 0,05$ düzeyinde 2 nolu okul lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

3 nolu okul ile; 5 ve 6 nolu okul arasında $p < 0,05$ düzeyinde 5 ve 6 nolu okullar lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

4 nolu okul ile; 6 nolu okul arasında $p<0,05$ düzeyinde 6 nolu okul lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

Diğer okullar arasındaki öğrencilerdeki şiddet eğilimleri arasındaki farklılaşmalar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 8: Şiddet eğiliminin öğrencilerin geldiği sosyo-ekonomik gruplara göre farklılaşması

Gelir grubu	N	X	SS	Var.K	KT	Sd	KO	F	p
alt	133,00	45,94	10,17	G.içi	2226,49	2	1113,25	11,16	0,000
orta	114,00	40,38	9,03	G.arası	35600,83	357	99,72		
üst	113,00	41,32	10,66	toplam	37827,32	359			
toplam	360,00	42,73	10,26						

Tabloda görüldüğü gibi, şiddet eğiliminin öğrencilerin geldiği sosyo-ekonomik gruplara göre farklılaşmasını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi Anova testi sonucunda farklı gelir gruplarından gelen öğrencilerin şiddet eğilimleri arasındaki farklılaşma $p<0,001$ düzeyinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p=0,000$; $F=11,16$).

Anlamlı farklılığın hangi gelir grupları arasında anlamlı düzeyde olduğunu sınamak için post hoc LSD testi yapılmış ve aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9: Şiddet eğiliminin öğrencilerin geldiği sosyo-ekonomik gruplar arasındaki anlamlı farklılaşması

X_i	X_j	$X_{(i-j)}$	sh	P
alt	orta	5,56266*	1,27	,000
	üst	4,62127*	1,28	,000
orta	alt	-5,56266*	1,27	,000
	üst	-0,94	1,33	,478
üst	alt	-4,62127*	1,28	,000
	orta	0,94	1,33	,478

Şiddet eğiliminin öğrencilerin geldiği sosyo-ekonomik grupları arasındaki anlamlı farklılaşmanın hangi gelir grupları arasında anlamlı olduğunu sınamak için yapılan post hoc LSD testi sonucunda;

Alt gelir grubundaki öğrenciler ile orta gelir ve üst gelir grubundaki öğrencilerin

şiddet eğilimleri arasındaki farklılaşma $p < 0,001$ düzeyinde alt gelir grubu lehine anlamlı bulunmuştur. Orta gelir grubu ile üst gelir grubu arasındaki farklılaşma istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 10: Şiddet eğiliminin öğrencilerin okuduğu bölümlere göre farklılaşması

bölüm	N	$X_{sıra}$	χ^2	Sd	p
otomasyon	22	198,07	36,52	7	0,000
kimya	43	239,08			
mobilya	21	182,76			
motor	34	187,93			
çocuk gelişimi	59	133,66			
bilişim	65	146,43			
adalet	48	186,75			
makine	68	202,15			
toplam	360				

Tabloda görüldüğü gibi Şiddet eğiliminin öğrencilerin okuduğu bölümlere göre farklılaşmasını sınamak için yapılan non parametrik Kruskal Wallish H testi sonucunda, öğrencilerdeki şiddet eğilimlerinin bölümler arasındaki farklılaşması istatistiksel olarak $p < 0,001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($p=0,000$; $\chi^2=36,52$).

Farklılığın hangi bölümler arasında anlamlı düzeyde olduğunu sınamak için non parametrik Mann Whitney U Testi yapılmış ve sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 11: Şiddet eğiliminin öğrencilerin okuduğu bölümlere göre farklılaşması

Bölüm	N	$X_{sıra}$	ST	U	Z	p
otomasyon	22	28,41	625,00	372,00	-1,40	,161
kimya	43	35,35	1520,00			
otomasyon	22	22,91	504,00	211,00	-0,49	,627
mobilya	21	21,05	442,00			
otomasyon	22	29,48	648,50	352,50	-0,36	,718
motor	34	27,87	947,50			
otomasyon	22	51,09	1124,00	427,00	-2,36	,018
çocuk gelişimi	59	37,24	2197,00			
otomasyon	22	52,57	1156,50	526,50	-1,84	,065
bilişim	65	41,10	2671,50			
otomasyon	22	37,18	818,00	491,00	-0,47	,639
adalet	48	34,73	1667,00			
otomasyon	22	45,43	999,50	746,50	-0,01	,989
makine	68	45,52	3095,50			

Bölüm	N	X_{sıra}	ST	U	Z	p
kimya	43	36,27	1559,50	289,50	-2,32	,020
mobilya	21	24,79	520,50			
kimya	43	44,19	1900,00	508,00	-2,29	,022
motor	34	32,44	1103,00			
kimya	43	67,97	2922,50	560,50	-4,80	,000
çocuk gelişimi	59	39,50	2330,50			
kimya	43	70,73	3041,50	699,50	-4,39	,000
bilişim	65	43,76	2844,50			
kimya	43	52,65	2264,00	746,00	-2,28	,023
adalet	48	40,04	1922,00			
kimya	43	63,93	2749,00	1121,00	-2,07	,039
makine	68	50,99	3467,00			
mobilya	21	27,67	581,00	350,00	-0,12	,903
motor	34	28,21	959,00			
mobilya	21	49,81	1046,00	424,00	-2,14	,032
çocuk gelişimi	59	37,19	2194,00			
mobilya	21	50,98	1070,50	525,50	-1,58	,114
bilişim	65	41,08	2670,50			
mobilya	21	34,43	723,00	492,00	-0,16	,875
adalet	48	35,25	1692,00			
mobilya	21	40,05	841,00	610,00	-1,01	,315
makine	68	46,53	3164,00			
motor	34	56,16	1909,50	691,50	-2,49	,013
çocuk gelişimi	59	41,72	2461,50			
motor	34	57,44	1953,00	852,00	-1,87	,062
bilişim	65	46,11	2997,00			
motor	34	41,41	1408,00	813,00	-0,03	,977
adalet	48	41,56	1995,00			
motor	34	49,40	1679,50	1084,50	-0,51	,611
makine	68	52,55	3573,50			
çocuk gelişimi	59	59,81	3528,50	1758,50	-0,80	,426
bilişim	65	64,95	4221,50			
çocuk gelişimi	59	47,60	2808,50	1038,50	-2,37	,018
adalet	48	61,86	2969,50			
çocuk gelişimi	59	50,61	2986,00	1216,00	-3,82	,000
makine	68	75,62	5142,00			
bilişim	65	52,05	3383,00	1238,00	-1,87	,061
adalet	48	63,71	3058,00			
bilişim	65	55,38	3600,00	1455,00	-3,40	,001
makine	68	78,10	5311,00			
adalet	48	56,59	2716,50	1540,50	-0,51	,608
makine	68	59,85	4069,50			

Tabloda görüldüğü gibi, şiddet eğiliminin öğrencilerin okuduğu bölümlere göre farklılaşmasının hangi bölümler arasında anlamlı olduğunu sınamak için Mann Whitney U Testi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır.

Otomasyon ile çocuk gelişimi bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında otomasyon bölümü öğrencileri lehine $p<0,5$ düzeyinde,

Kimya ile mobilya bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında kimya bölümü öğrencileri lehine $p<0,05$ düzeyinde,

Kimya ile motor bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında kimya bölümü öğrencileri lehine $p<0,05$ düzeyinde,

Kimya ile çocuk bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında kimya bölümü öğrencileri lehine $p<0,001$ düzeyinde,

Kimya ile bilişim bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında kimya bölümü öğrencileri lehine $p<0,001$ düzeyinde,

Kimya ile adalet bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında kimya bölümü öğrencileri lehine $p<0,05$ düzeyinde,

Kimya ile makine bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında kimya bölümü öğrencileri lehine $p<0,05$ düzeyinde,

Motor ile çocuk gelişimi bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında motor bölümü öğrencileri lehine $p<0,05$ düzeyinde,

Adalet ile çocuk gelişimi bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında adalet bölümü öğrencileri lehine $p<0,05$ düzeyinde,

Makine ile çocuk gelişimi bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında makine bölümü öğrencileri lehine $p<0,001$ düzeyinde,

Makine ile bilişim bölümündeki öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında makine bölümü öğrencileri lehine $p<0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

Diğer bölümler arasındaki farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$)

BÖLÜM 4. ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER

4.1.ÖZET

Araştırma; İstanbul ili, Pendik ilçesinde bulunan Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %30,8'i (111) kız, %69,2'i (249) erkektir. Öğrenciler 6 farklı okula devam etmektedir. Öğrencilerin devam ettiği okullara 1 ile 6 arasında numaralar verilmiştir. Öğrencilerin %6,1'i (22) otomasyon, %1,9'u (43) kimya, %5,8'i (21) mobilya, %9,4'ü (34) motor, %16,4'ü (59) çocuk gelişimi, %18,1'i (65) bilişim, %13,3'ü (48) adalet ve %18,9'u (68) makine bölümünde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin %36,9'u (133) alt %31,7'si (114) orta %31,4'ü (113) üst gelir grubundan gelmektedirler.

Şiddet eğiliminin öğrencilerdeki düzeyi 42,73'tür (ss=10,26). Araştırmada elde edilen ortalama örneklemdaki öğrencilerin şiddet eğiliminin düşük düzeyde olduğunu değerlendirilmiştir.

4.2.YARGI

Bu çalışmada Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde okuyan öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri cinsiyete, okuduğu bölüme, oturduğu semte ve yaşa göre farklılaşmaları incelenmiş olup anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Erkeklerin şiddet eğilimi anlamlı düzeyde kızlardan yüksek çıkmıştır. Buna göre erkekler kızlardan daha yüksek şiddet eğilimi göstermektedir denilebilir.

Farklı okullardaki öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyi arasında anlamlı farklılaşmalar tespit edilmiştir. Buna göre öğrencilerdeki şiddet eğilimi gittikleri okullara göre farklılık göstermektedir. Bunun okul kültürü ve koşulları ile ilgili olabileceği değerlendirilmiştir.

Alt sosyo ekonomik çevreden gelen öğrencilerin şiddet eğilimi orta ve ortaüst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Buna göre öğrencilerin geldiği alt sosyo ekonomik koşullar öğrencilerdeki şiddet eğilimini yükseltmektedir denilebilir.

Bazı bölümler arasındaki şiddet eğilimleri istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. Şiddet eğiliminin bölümler arasındaki farklılaşması en yüksekten en düşüğe doğru şu şekildedir: Kimya, makine, otomasyon, motor, adalet, mobilya, bilişim, çocuk gelişimidir. Buna göre öğrencinin devam ettiği bölüm, şiddet eğilimi üzerinde etkili olmaktadır denilebilir. Bölümler arasındaki şiddet eğilimi farklılaşması bölüm koşulları ve bölümün okul iklimi ile ilgili olabileceği değerlendirilmiştir

4.3.ÖNERİLER

Uygulama Önerileri

1. Okul ikliminin şiddet eğilimi üzerinde anlamlı bir fark yarattığı düşünüldüğü için okul iklimini oluşturan faktörlerin olumluya dönüştürülmesi için öğretmenlerin ve okul idaresinin katılımı ile etkinlikler ve toplantılar düzenlenmelidir.
2. Okul idaresinin ve öğretmenlerin öğrencileri bilinçlendirerek huzurlu bir atmosfer yaratılması sağlanmalıdır.

Araştırma Önerileri

1. Bu çalışma, İstanbul ili, Pendik ilçesinde bulunan Mesleki Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerine uygulanmıştır; gelecekteki çalışmalar, daha büyük bir örneklem üzerinde uygulanabilir.
2. Aynı konu, diğer tür liselerde nitel bir çalışma olarak uygulanıp şiddet eğilim düzeyi ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler edinilebilir.

EK'LER

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSELERİNDE ŞİDDET EĞİLİMLERİ VE ÖĞRENCİLERİ ŞİDDETE YÖNLENDİREN ÇEVRE FAKTÖRLERİ ANKET FORMU

Saldırganlık Eğilim Ölçeği;

Sevgili öğrenciler;

Aşağıda bir insanın yaşamındaki çeşitli tepkilerini ve düşüncelerini ifade eden cümleler yer almaktadır. Her tepkinin sizin düşüncenize uygun olup olmadığını belirtiniz. Soruların tamamını boş bırakmadan cevaplayınız.

		Hiç uygun değil (1)	Biraz uygun (2)	Uygun (3)	Çok Uygun (4)
1	Hoşuma gitmeyen bir olayla karşılaştığımda hemen sinirlenirim.				
2	Doğru olduğuna inandığım konularda eleştirilmek beni sinirlendirir.				
3	Rahatsız olduğum durumlar karşısında sinirlendiğimde kendimi kontrol edemiyorum.				
4	Duygusal ya da fiziksel olarak rahatsız edildiğimde fiziksel olarak karşılık verme isteği duyarım.				
5	Sinirli olduğumda bir şeyleri kırma isteği duyarım.				
6	Arkadaşlarım, annem, babam ve benzeri insanlarla çok sık tartışmaya girerim.				
7	Hak etmiş olanlara layık oldukları ceza verilmelidir.				
8	Eğer beğenmediğim bir şey olursa en yakınım ile bile tartışırım.				
9	Bence hayvanların av maksadı ile vurulmasında bir sakınca yoktur.				
10	Diğerlerinin saldırılarına karşı güçlü bir arkadaş grubu mutlaka olmalıdır.				
11	Eğer saldırıya uğramışsam aradan geçen zamana bakmaksızın aynı şekilde karşılık veririm.				
12	İnsan çevreden gelen tehditlere daima hazır olmalıdır.				

13	Bu dünyada en önemli şey diğerlerinden güçlü olmaktır.				
14	Sık sık kavga ederim.				
15	Bazı insanlara karşı zor kullanılabilineceğine inanırım.				
16	Bazı hallerde insanlara karşı zor kullanılabilineceğine inanırım.				
17	Kavgaları seyretmek beni rahatsız etmez.				
18	İnsanların benden korkması hoşuma gider.				
19	Bazen başkalarına zarar verme isteği duyarım.				
20	Sokakta başı boş dolaşan hayvanlar ortadan kaldırılmalıdır.				

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz	Erkek ()	Kadın ()
Okulunuzun Adı		
Okulunuzun bulunduğu semt		
Okuduğunuz bölüm		

KAYNAKÇA

- Aksoy, Alper, (2007), Suça İtilen Çocuklar“, Kültegin Ögel (Der.), *Riskli Davranışlar Gösteren Çocuk Ve Ergenler*, İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Ali Ünlü, Uğur Evcin, Hatice Burakgazi, Alican Dalkılıç. (2013). "İstanbul Devlet Liselerinde Suç ve Şiddet Yaygınlığı Okul Türlerinin Karşılaştırılması," Türk Psikiyatri Dizini.
- Alkan, H. B. (2007). *İlk Öğretim Öğretmenlerinin İstenmeyen Davranışlarla Baş Etme Yöntemleri ve Okulda Şiddet, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Allport, F. H. (2006). *Sosyal psikoloji 2.* (çev. B. Yalçın) .Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Altekin, S. (2013). Şiddet Nedir? (<http://www.dokudanismanlik.com/makalelersiddetnedir.php>).
- Altuğ, Y. (1996); Terörün Anatomisi, Altın Kitaplar, İstanbul.
- Apaydın, H. (2001). Aile içi iletişimin çocuğun dinsel gelişimine etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuifd/article/view/5000073525/5000067784>)
- Arıcak, O. T. (1995). *Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi*. Marmara Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Atman, U. (2003). Kadına Yönelik şiddet; Cinsel taciz / ırza geçme, *STED*.
- Avcı, A. (2010). *Eğitimde şiddet olgusu lise öğrencilerinde şiddet, saldırganlık ve ahlaki tutum ilişkisi Küçükçekmece ilçesi örneği*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*.
- Ayar, N. (2010). *Okul güvenliği sorununa farklı bir yaklaşım: okul polisi uygulaması*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya
- Bahar, Halil İbrahim, (2006), İlköğretim Öğrencileri Arasında Şiddet, Çocuk Ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi“, *15-16 Mayıs 2006 Sempozyum*, Ankara: aem Kitap.
- Bal, Nazar. (2014). "Sosyolojide Şiddet Kavramı," Yurt ve Dünya Dergisi.
- Balcıoğlu, İ. ve Kılıç, Ö., (2008). Şiddet Bir İletişim Biçimi midir? *Dirim Tıp Gazetesi*,
- Balkız, Murat; Duru, Erdinç ve Buluş, Mustafa, (2005), „Şiddet Yönelik Tutumların Özyeterlik, Medya, Şiddete Yönelik İnanç, Arkadaş Grubu ve Okula Bağlılık Duygusu İle İlişkisi“, *Ege Eğitim Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2,
- Başar, Hüseyin, (1999), *Sınıf Yönetimi*, Ankara: Pegem Özel Eğitim ve Hizmetleri Önder Matbaacılık.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1998). Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet", Bilim serisi

- Bayındır, N, ve Özpolat, V. (2007). “*Vaka Sorgulama Tekniği İle Okulda Fiziksel Ceza ve Çocuk Saldırganlığı*”. Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu.(Ed./yazar: Adem Solak). Ankara: Hegem Yayınları
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Bloom, Benjamin. (1979) İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme. Ed. Durmuş Ali Özçelik. 1. Baskı. Ankara: M.E.B.
- Bulut, Ş. (2000); Altı yaş çocuklarında davranış problemleri ile anne ve öğretmenlerin uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Can, Y. (2007). *İlköğretim okullarında şiddet (öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin yaklaşımları*. Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Canat, Saynur, (1999), „Adolesanlarda Davranış Bozukluğu“, Aysel Ekşi (Der.), *Ben Hasta Değilim: Çocuk Hastalıkları Ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü*, İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Cemal Aküzüm, Behçet Oral. (2015). "Yönetici ve Öğretmen Görüşleri Açısından Okullarda Görülen En Yaygın Şiddet Olayları, Nedenleri ve Çözüm Önerileri," EKEV Akademi Dergisi.
- Cevher, Murat, (2007), „Suça Sürüklenen Çocuklar Çocuk Suçluluğuna Genel Bir Bakış“, Adem Solak (Der.), *Okullarda Şiddet Ve Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Hegem Yayınları.
- Cheviron, Nilgün Tural, (2011), „Medyanın Şiddete Dayalı İşleyişi Ve Çocuğun Maruz Kaldığı Olumsuzluklar“, Mustafa Ruhi Şirin (Der.), *Çocuk Hakları Ve Medya El Kitabı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları*. Ankara: Mentis Yayıncılık
- Coşkun, A. (2004). Skinner ile Tolman kuramlarının karşılaştırılması ve bu kuramlar doğrultusunda kurulan bir okul. *Behaviorism*.
- Cüceloğlu, Doğan. (2004). "İnsan ve Davranışı," Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Çağlar, Doğan, (1981) Uyumsuz Çocuklar-Eğitim, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1981.
- Çankaya, G. (2014). *Çocukların oynadıkları oyunlara göre empati ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. İstanbul Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisanstezi.
- Çevik, Özlem (2017). Pozitif Davranış Desteği Programının Lise Öğrencilerinin Şiddet Davranışına Etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Çınar, İ. (2007) “Dağın İki Yamacını Da Görebilmek”. Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu. (Ed./yazar: Adem Solak). Ankara: Hegem Yayınları.
- Çınkır, Ş. ve Karaman-Kepenekçi Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*.
- Çiçek, H. (2009). *Hannah Arendt şiddet karşıtı söylem*. Van: Bilge Adamlar

- Çubukçu, Z. ve Dönmez, A. (2012). “İlköğretim Okul Yöneticilerinin Şiddet Türlerine Yönelik Görüşleri ve Şiddetle Başa Çıkma Yöntemleri”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*.
- Debarbieux, E. (2009), *Okulda Şiddet*. (Çev. İsmail Yerguz). Ankara: İletişim Yayınları.
- Deveci, H., Karadağ, R., ve Yılmaz, F. (2008). İlköğretim öğrencilerinin şiddet algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Dönmez, A. (2010). *İlköğretim Okul Yöneticilerinin Şiddet Türlerine Yönelik Görüşleri ve Şiddetle Başa Çıkma Yöntemleri*, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Eke, Ceyda Yılmazçetin, (2007), „Riskli Araştırmalarla ilgili Olarak Yapılan Araştırmalara Bir Bakış“, Kültegin Ögel (Der), *Riskli Davranışlar Gösteren Çocuk Ve Ergenler*, İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Ekinci, Bayram (2015). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre ortaokullarda şiddetin kaynağı (batman ili örneği).Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erçetin, Ş. (2006); “Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu, Eğitim ve Şiddet” Hegem Yayınları, İstanbul.
- Erdem, H. S. (2010). İnsan şahsiyetinin gelişimine holistik bakış: Felsefi perspektiften davranışçı ve bilişselci ekolün eleştirisi. *İ. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Erten, Y. ve Ardalı, C. (1996). ”Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları”, *Cogito*.
- Ertürk, Yıldız Dilek, (2011), Çocukluk Çağı Gelişim Dönemlerine Göre Medya Kullanımı, Mustafa Ruhi Şirin (Der), *Çocuk Hakları Ve Medya El Kitabı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Estévez, E., Murgui S., ve Musitu, G. (2009). Psychological adjustment in bullies and victims of school violence. *European Journal of Psychology of Education*, December.
- Gemici, İ. (2008). *İlköğretim Kurumlarında Görülen Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşleri*, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Genç, Y. (2016). Gençleri fiziksel şiddete iten sebepler, öğrenme yolları ve şiddet eğilimleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*.
- Geyin, Ç. (2007). *Genel liselerde okul güvenliği algılarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gökçiçek, S. (2015). *Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve yapmayan öğrencilerin saldırganlık tutumlarının araştırılması* (Samsun İli Örneği).Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dumlupınar Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Gökdağ, Dursun, (2002), *Aile Psikolojisi ve Eğitimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları: No: 1377.
- Gönül Özgür, Gülden Yörükoğlu, Leyla Baysan Arabacı. (2011). "Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler," *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*.

- Gözütok, D. (2008). *Eğitim ve Şiddet*. Ankara: Gazi Kitabevi
- Gözütok, D., Karacaoğlu, C. ve Er, O. (2007). "Çocuklar Evde de Okulda da Dövülüyor". Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu. (Ed./yazar: Adem Solak). Ankara: Hegem Yayınları.
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D. ve Altıntaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*.
- Gültekin, F. (2008). Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güngör, A. (1994);. Televizyon Programlarının Okulöncesi Dönem Çocuklarına Etkisine İlişkin Anne Baba Görüşleri. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara.
- Gürsoy, Mustafa. (2009). "Öğrencilerde Şiddet Eğilimi ve Şiddete Yönelik Öğretmen Algıları," KKTC - Milli Eğitim Dergisi.
- Güz, Hanife, (2006), *Şiddet Ve Gençliğin Şiddeti Algılaması, Çocuk Ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi 15-16 Mayıs 2006 Sempozyum*, Ankara: aemKitap.
- Işiker, F. (2011). *Televizyon Yayınlarında Şiddet. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi*. Ankara.
- İçli, Tülin, (1995), *Ailede Kadına Karşı Şiddet Ve Kadın Suçluluğu*, Ankara: Kadının Sorunları Ve Statüsü Genel Müdürlüğü.
- İpek, Cemalettin, (2007), Okullarda Şiddet Bağlamında İlköğretim Programına Konan Medya Okur-yazarlığı Dersi, Adem Solak (Der), *Okullarda Şiddet Ve Çocuk Suçluluğu* , Ankara: Anı Yayıncılık.
- Johnson, Sarah Lindstrom, (2009). Improving the School Environment to Reduce School Violence: A Review of the Literature . *Journal of School Health*.
- Karaca, O. (2014). *Anne Baba Kavgası Çocuğa Ne Yapar?* (<http://www.anneoluncaanladim.com /4/ cocugum-buyurken /4263/ annebaba-kavgasi-cocuga-ne-yapar>).
- Karasar, Niyazi. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler. 30. Basım. Ankara: Nobel Yayıncılık, Eylül.
- Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Kocacık, F. (2001). Şiddet olgusu üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*.
- Koç Yıldırım, P. (2003). *Çıkılmaz Sokak: Okulda Şiddet ve Zorbalık* (Rehber Kitap). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koç, B. (2011). *Okullarda şiddet*. (2. Baskı).Ankara: Yazı Yayınevi
- Koç, M. (2006). Şiddetin ortaya çıkardığı psikolojik travmayla baş etmede sporun işlevselliği, *1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*, 28-31 Mart, İstanbul.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet* (2. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

- Mayer J. Matthew; Peter E. Leone, (1999); A Structural Analysis of School Violence and Disruption: Implications for Creating Safer Schools. Education & Treatment of Children.
- Mayti, Ahmet (2015). Ortaokullarda öğretmen ve öğrencilerin görüşlerine Göre okul içi şiddetin nedenlerinin incelenmesi (Şanlıurfa İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zirve Üniversitesi Ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep
- Olweus, D. (1993). *Bullying At School: What We Know and What We Can Do*. Cambridge, MA: Blackwell Publishers, Inc.
- Omay, H. (2008). *İlköğretim okulları öğrencilerinin okul iklimi algıları ile saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yeditepe Üniversitesi:Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Orhon, Erol Nezi, (2011), „Çocuklar İçin Eleştirel Medya Okuryazarlığı“, Mustafa Ruhi Şirin (der), Çocuk Hakları Ve Medya El Kitabı, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Özbey, O. (2012). Kadına yönelik şiddet – şiddetin temelleri. *Hukuk Gündemi*.
- Özlem Haskan, İbrahim Yıldırım. (2012). "Şiddet Eğilimi Ölçeği'nin Geliştirilmesi," Eğitim ve Bilim.
- Özpolat, V. Bayındır, N. (2007). Vaka sorgulama tekniği ile okulda fiziksel ceza ve çocuk saldırganlığı. Solak, A. (Ed.) *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Hegem Yayınları.
- Pişkin, M., Öğülmüş, S. ve Boysan, M. (2011). *Güvenli ortamı oluşturma öğretmen ve yönetici kitabı*. TÜBİTAK.
- Polat, İbrahim (2009). Ticaret Meslek Lisesi Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin Çok Yönlü Olarak İncelenmesi (İstanbul İli Anadolu Yakası Örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Yüksek Lisans Programı. İstanbul
- Ruef, M. B., Higgins, C., Glaeser, B. J. C. ve Patnode, M. (1998). Positive behavioral support: Strategies for teachers. *Intervention in School and Clinic*.
- Sayar, K. ve Dinçer, M. (2014). *Psikolojiye giriş*. (5. Basım). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya (16. Basım)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sharf, R. S. (2014). *Psikoterapi ve Psikolojik Danışma Kuramları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Shaw, Margaret (2008), *Polis, Okullar ve Suçun Önlenmesi: Mevcut Uygulamaların Ön İncelemesi*, (Çev. Ahmet Polat), Ankara: Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No:264.
- Şahin, Mustafa ve Sarı, Volkan Serkan, (2009), „Basında Facebook İstismarı Ve Toplumdaki Yansımaları“, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:2009/1, Sayı: 9.
- Şener, Büyüköztürk, Ebru Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri 24.basım* Ankara:Pegem

Akademi Yayıncılık, Şubat

- Taşdan, Demet, (2009), *Okul, Aile Ve Toplum İlişkilerinde Çocuk ve Şiddet*, İstanbul: Babıali Kültür Yayınları.
- Taşdelen, V. (2006). Şiddet kültürü ve eğitim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim* (76).
- Taşkesen, O. (2011). *Güzel sanatlar ve spor liselerinin resim bölümleri ile genel liselerde verilen görsel sanatlar eğitiminin öğrencilerin şiddete yönelik davranışlarına etkileri üzerine bir araştırma*. Gazi Üniversitesi: Yayımlanmamış doktora tezi.
- Taşkesen, Orhan (2011) "Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin Resim Bölümleri ile Genel Liselerde Verilen Görsel Sanatlar Eğitiminin Öğrencilerin Şiddete Yönelik Davranışlarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma,"Doktora Tezi.
- TBMM, (2007). Türkiye’de ortaöğretime devam eden öğrencilerde ve ceza ve infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklarda şiddet ve bunu etkileyen etkenlerin saptanması araştırma raporu.
- Terkeşli, R. (2007). “Bilişim suçları ve çocuk”. Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu. (Ed./yazar: Adem Solak). Ankara: Hegem Yayınları.
- Tezcan, M. (2009). Eğitimde şiddet olgusunun sosyolojik kaynakları. 6. *Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı*. Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Tutar, H. (2004). *İş Yerinde Psikolojik Şiddet*. Ankara: Platin Yayınları.
- Türkçapar, H. (2002). *Şiddet ve düşünce*, [Çevrim-içi: https://www.kriminoloji.com/Siddet_ve_Dusunce-Hakan_Turkcapar.htm], Erişim tarihi: 13.03. 2019
- Uluçay, T. (2012). *Müzik eğitiminin ortaöğretim öğrencilerinin şiddet eğilimlerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. İnönü Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya
- Uluişik, V. (2015). *Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin stres ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi (Burdur İli Örneği)*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- User, İnci; Kümbetoğlu, Belkıs ve Kolonkaya, Tolunay, (2002), „Şiddete İlişkin Bir Bilinç Yükseltme Çalışması”, Yasemin Özdek (Der), *Yoksulluk, Şiddet Ve İnsan Hakları*, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Uzun İpek Ağbaht (2018) Okul Yöneticilerinin Okul Şiddetine Ve Güvenliğine İlişkin Görüşleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

